

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

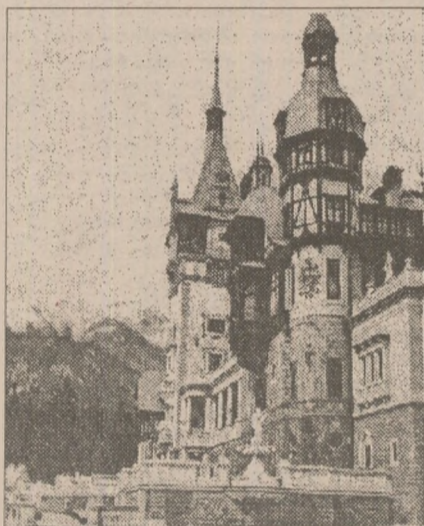
13-19 septembrie 1995
(Anul XXVIII)

36



EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu



Umbra lui Marx la Peleş

(pag. 9)

Convorbire cu Alexandru Paleologu

(pag. 11)



Andrei Şerban:

**O scrisoare
deschisă
adresată lui
Nicolae
Manolescu**

(pag. 3)

*Umbre călătoare
pe butoaie*

(pag. 13)



Grigore Vieru, un anticomunist?

(pag. 3)

Paşapoarte de interior

(pag. 2)

Critica literară, ieri şi azi

DOUĂ NUMERE recente (4 şi 7 din 1995) din tot mai interesanta revistă *Cuvîntul* găzduiesc o instructivă polemică pe tema criticii literare sau, mai exact, a necesităţii revizuirilor critice. *România literară* a publicat, şi ea, mai multe articole referitoare la acest subiect. Dacă revin acum, este pentru că protagonişti dezbaterii din *Cuvîntul* sînt doi dintre criticii importanţi ai momentului - Adrian Marino şi Alexandru George - şi pentru că punctele lor de vedere conţin cîteva elemente foarte incitante.

Ambii protagonişti sînt de acord cu oportunitatea trecerii prin sîta critică a valorilor literaturii române din deceniile trecute. Sînt totuşi diferite însemnate între opiniile lor. Adrian Marino introduce un număr considerabil de restricţii care, dacă nu anulează posibilitatea revizuirilor, limitează dreptul criticilor de a le face. Nu orice tînăr critic, fără "operă" s-ar cuveni să revizuiască. Şi apol, nu toată lumea ar accepta aceste revizui. Alexandru George răspunde, pe bună dreptate, că multe dintre revizuirile valabile din istoria noastră literară au fost opera unor critici fără "operă", aflaţi adică la începuturile lor. Titu Maloescu reprezintă cel mai bun exemplu. Avea doar 27 de ani cînd a publicat *O cercetare critică*, în fapt, primul său studiu major. Sînt de acord şi cu obiecţia lui Alexandru George la cea de a doua restricţie susţinută de Adrian Marino. Desigur, nu toată lumea acceptă revizuirile, admite Alexandru George, întrebîndu-se însă cu temel: "Cîţi oameni acceptă critica în genere? Cîţi se lasă convinşi de argumentaţie, de logica prin care li se impune un verdict? Cîţi sînt dispuşi să renunţe la obiceiurile sau, mai rău, la clişee estetice?"

Regăsesc şi eu, ca şi Alexandru George, în articolul lui Adrian Marino vechea pornire a autorului *Dicţionarului de idei literare* contra folietonismului, fragmentar, subiectiv şi lipsit de suport teoretic. Ne-am disputat şi altă dată, Adrian Marino şi cu mine, în această privinţă. Rămîn la opinia mea dintotdeauna şi mă bucur că Alexandru George îi aduce în sprijin cîteva solide argumente. Cronica literară reprezintă tradiţia cea mai profundă a criticii româneşti. De la Maloescu la generaţia interbelică şi de la Lovinescu la generaţia de critici a anilor '60-'70, toate reformele consistente ale ideologiei literare, ale gustului estetic, ale genurilor şi speciilor au fost opera folietoniştilor. Această constatare, lesne de verificat, nu vrea să nege rolul teoreticienilor, de la Mihail Dragomirescu la Adrian Marino însuşi, ci doar să aşeze lucrurile pe baza lor istorică reală.

Are dreptate Alexandru George şi cînd observă că, detestînd în general spiritul critic, oficialitatea comunistă se războia mai ales cu formele lui de expresie directe, iconoclaste, şi mult mai puţin cu acelea "studioase", "constructive", cu sintezele teoretice, aşadar. E ciudat, dar adevărat. Ideologia marxistă (ori surrogatul ei ceauşist) menaja teoria, deşi ar fi fost, poate, normal s-o combată în primul rînd pe ea, pentru că, evident, cei mai reperaţi teoreticienii din critica deceniilor '7-'9 nu erau marxişti. În jurul remarcilor acide ale lui C. Noica despre "alexandrinismul" criticilor, oficialitatea a făcut oarecare tam-tam pe vremuri. Un filosof chiar antimarxist i se părea preferabil unui cronicar literar în măsura în care oficialitatea nu se temea atîta de teorie, cît de practică. Ea întula obscur că miza era ierarhia de valori. Şi tocmai această ierarhie stătea în mîna practicienilor. Tot ce a izbutit oficialitatea a fost, la un moment dat, să o dubleze de o ierarhie proprie. Neomologată de critici, aceasta a existat, ca toate realizările comuniste, doar pe hîrtie.

**CONTRAFORT**de *Mircea Mihaiescu*

Pașapoarte de interior

NU CUNOSC, pînă în clipa scrierii acestor rînduri, nici o reacție a guvernanților de la Budapesta la propunerea de reconciliere emisă de prezidentul Iliescu. S-ar putea ca o asemenea reacție nici să nu sosească prea curînd. Există, în schimb, reacții imediate ale colegilor de coaliție ai lui Ion Iliescu. Reacții care vorbesc, în cel mai înalt grad, de lipsa oricărei coordonări în politica actualului regim. Și care îmbracă într-un aer de neseriozitate gestul stimabil al prezidentului.

Nici nu și-a împăturit acesta bine discursul citit cu patos în fața aparatelor de filmat, că alinații săi, Funar, s-a și grăbit să-și spună cuvîntul. Cam cît valorează "istorica" propunere a lui Ion Iliescu ne dăm imediat seama după furtuna stîrnită în propria tabără. Am putea spune, cunoscînd temperamentul nestăpînit al lui Ion Iliescu și ieșirile sale deseori necontrolate, că și de data aceasta e vorba de un fum de paie. Ce seriozitate poate avea o asemenea gest, cîntă a doua zi președintele principelui partid aliat la guvernare calcă în picioare, cu o nesimțire îndelung probată, ideile mesajului pe care Ion Iliescu îl trimitea patetic spre Budapesta?

Obsedat de modele (de data aceasta, modelul de reconciliere franco-german), Ion Iliescu pare a trăi într-o lume a fanteziilor politice. Din două, una: ori prezidentul nostru a pierdut cu totul simțul realității, ori discursul său nu e decît un alt balon de săpun menit să-i asigure prezența pe postul național de televiziune. Din reacția imediată a lui Gheorghe Funar (care a amenințat că "se va îngriji" personal de transportul la închisoare al maghiarilor din România nemulțumiți de recent adoptata lege a învățămîntului) rezultă cu claritate că și dacă Ion Iliescu ar fi sincer în intențiile sale, nu va putea garanta în veci că un tratat cu Ungaria va fi respectat. Cum să-l ia în serios unghurii, dacă Funar plusează cerînd și "deportarea" faimoșii statui a lui Matei Corvina la Hunedoara, "unde s-ar potrivi mai bine". Ce fel de coerență există în tabăra guvernanților României?

Să inversăm pentru o clipă situația. Să presupunem că o asemenea idee ar fi fost enunțată de președintele Ungariei. Să presupunem, de asemenea, că a doua zi președintele unuia dintre partidele din "arcul guvernamental" de la Budapesta ar fi declarat că românii din Ungaria trebuie băgați în închisori și că un simbol artistic (precum statuia lui Mathias Rex de la Cluj) legat de relațiile ungaro-române ar trebui exilat într-o zonă în care nu locuiesc românii. Ar putea fi calificată o asemenea inițiativă altfel decît o farsă? I-am putea blama pe Ion Iliescu și Nicolae Văcăroiu dacă ar declina politicos (ceea ce probabil vor face guvernanții maghiari cu inițiativa iliesciană) propunerea venită de la Budapesta?

Că nu e vorba decît de o cacialma o dovedește faptul că declarația lui Ion Iliescu nici n-a fost transmisă imediat pe cale diplomatică Budapestei. Ion Iliescu nu voia, de fapt, decît să dea o replică diplomației occidentale, în fața căreia regimul de la București e veșnic repetent. Chiriașul de la Cotroceni nu are, de fapt, nici un interes real să încheie vreun tratat cu Ungaria, atîta vreme cît conflictul cu aceasta e singu-

rul său atu în compania electorală care stă să înceapă. Ce le mai poate spune Iliescu, în 1996, celor care l-au ales cu atîta entuziasm în 1990 și în 1992? Că o vor duce, pe zi ce trece, tot mai bine? Că nu vom mai ști ce să facem cu salariile uriașe pe care ni le va da? Că vom avea pașapoarte, cu care să putem călători pînă la Iași, la Constanța, la Craiova și la Satu Mare? Că libertatea e o minciună și că într-o țară a corupției oficializate democrația e doar un cuvînt ridicol, pe care ți-e și jenă să-l pronunți?

Noroc cu unghurii. Ei vor fi - cum au mai fost în alți războaie - salvarea securității și nomenclaturii române. Iliescu va mai apărea o dată la televizor și va rosti încă un discurs găunos, în care îi va blama pe maghiarii care nu vor să răspundă mîinii sale întinse. Vadim și Păunescu vor sări și ei, de-a dreapta și de-a stînga prezidentului, fericiți că pot recupera ceva din startul la care Funar s-a dovedit mai rapid decît ei.

Și astfel, România va mai înregistra o victorie de răsunset, în urma căreia ni se va mai trînti în față o rezoluție europeană menită să ne marginalizeze și mai mult. Pentru că, din păcate, șmecheriile kaghebiste ale lui Ion Iliescu potoleau fațade impresie în interesul fostului lagăr sovietic. Dar ele nu fac doi bani imediat ce treci de granițele strașnic păzite ale raiului iliescian. E greu de spus în ce măsură e vorba de inconștiență și în ce măsură de cinism în ieșirea în arenă a lui Ion Iliescu. Din cîte îl cunoaștem, e vorba mai degrabă de cinism. Pentru că, așa după cum am mai spus-o de zeci de ori, Ion Iliescu e un politician care știe perfect cui se adresează.

Cum în România lipsa de informație politică face ravagii, cum mitul conducătorului unic e încă aproape de sufletul poporului, nu e exclus că marile oltenițean s-o întorcă iarăși ca la Ploiești. Iar buzoienii, vasluienii ori babașaganii vor sări și ei, de asemenea, au fost persecutați de secole de către unghuri, îl vor aplauda frenetic.

Ce mai contează că jenanta imagine internațională a României va mai recepționa un croșeu în plină figură? Ce mai contează că vom fi considerați, ca popor, nu cumva dușmanii liderilor vieneze, dar și niște provocatori de profesie, de care e mai bine să te ții deoparte. Bunăoară, așa cum face regimul de la Budapesta. Care, fără să se fi obosit să tragă vreun glonț (ba chiar fără să fi rostit o singură propoziție) mai repurtează o victorie răsunătoare.

Vom vedea, zilele următoare, în ce măsură e dispus Iliescu să modifice acest scenariu cusut cu ață albă. Îl va trage el, fie și formal, de urechi, pe iresponsabilul (sau, din contră, pe prea-responsabilul cu diversiunea) Funar? Sau se va prefăca că nu l-a auzit? În primul caz, dare ne e teamă că sfada se va solda doar cu cîteva noi posturi guvernamentale pentru peuneriști. Iar în al doilea, își va asigura doar o repetiție generală pentru previzibila lipsă de reacție a Budapestei. În oricare din variante, e clar că deși voia să dea impresia că se adresează străinătății, Ion Iliescu nu gîndește să se adreseze interiorului care mai are încă urechi să-l audă.

**POST-RESTANT**de *Constanta Buzea*

V EȘTI, și bune, și amestecate, și rele! Încep cu cele rele, fiind vorba de mici scăpări din vedere, ușor de remediat. Un autor care își respectă cititorul și își adoră textul poetic, își reprimă tendința de a face din punctuație un aberant element decorativ pe pagină, ignorându-i în schimb valoarea ei gramaticală. El nu scrie, de asemenea, cuvintele prescurtat, și are mare grijă la folosirea majusculilor. Lunile anului, de pildă, le va scrie cu minusculă. Dacă mașinile de scris la care e dactilografiază poemele îi lipsește semnele diacritice specifice limbii române, e de dorit ca poetul să efectueze corecturile pentru ca jucăriile să nu devină *jucarii*, ziua de mîine să nu devină *maine* ori *miine*, iar cărciumile să nu devină *carciumi* ori *circiumi*! Veștile amestecate, acum. Scrieți într-un ritm extraordinar, mînat de o inspirație amețitoare. O sluiți cu dezinvoltură, fericit, surescitat. La o privire mai atentă, vi se pot vedea aripile. Avîntul vă face capabil să compuneți cîte un volum în fiecare lună. Adevărată industrie! Dacă tot ce scrieți în acest bun s-ar rădica la nivelul *Copilăriei pierdute* și *Poemului mort*, ar fi semn bun. Dar majoritatea textelor lirice plutesc înecate deja în exaltare. Vestea bună este că am găsit versuri remarcabile peste tot, metafore îndrăznețe, semnul talentului și o teribilă sete de afirmare. (*Mac Donici*, Fundeni) * Două lucruri vă ies excelent: comunicarea blîndă cu un *celălalt* aflat de față, sau prin preajmă, nu departe. O comunicare desăvîrșită prin respect și iubire. Iar ceea ce vreți să transmiteți este mereu gîndul bogat, starea aleasă, forma frumoasă a ceea ce simțiți, adevărul niciodată banal. Cei dăruiți cu acest har se recunosc după verbele preferate, în vocativ, persoana a doua singular, și în detaliile acțiunii de a dărui cu grație și atenție viziunile proprii, chemarea, la extaz și participare, a ființei apropiate: *rămâi, și uite, să știi, dormi, vezi, mai stai, să rămînem!* Am simțit și eu undă azurie și adierea aripei, binele și arată mi s-a transmis întreg. Nu am absolut nimic de obiectat, se pare șose poezii vă arată posibilitățile din acest moment, nici un cuvînt nu mi se pare inoportun. Frumusețea lor este egală, indiferent de temă. Între "*Democrit dixit*", *Portret, Pădurea, Pentru un om mare, Lust și Ploaie*, o prefer pe cea din urmă și o reproduc în continuare: *Plouă cu mîine, cu aer lichid./ cu sentimente și idei despre noi./ Astăzi plouă cu lacrimi de vid./ Plouă cu bucăți de noroi./ Ieri a plouat cu azi, cu parfum/de trandafiri și de iarbă./ cu miroși de brazi și semne de verii./ Va fi ploaie neagră de scrum./ va fi prima ploaie-a căderii. (Ioana Luca, București) * Citindu-vă poemele, am avut senzația că vă și aud, că vă și văd, ca pe una din acele teribile voci și ca pe unul din acele terifiante personaje dintr-un spectacol arhaic japonez unde, dacă nu ești de-al locului, nu prea înțelegi ce se spune, dar îți dai seama că asști la o dramă copleșitoare. Deși folosii cuvinte românești, rămîne, totuși, acoperit de mister, dacă nu de absurd, sensul aiurea pe care li-l dăm. Sîntagme întreg per a trîi, un chin genetic de nedescris. Aproape nicăieri pămînt sigur sub picioare! *Sacrilegiul, Pămîntul, Zămbetul, Destinele, Aievile*, (probabil de la *aevea!*), *Adevărul, Binele, Virtutea, Imprevizibilul, Infinitul, Așteptarea* - toate aceste biete nume, ivite din mantaua marelui Nume, garnisite inutil cu majuscule, căci nu primesc vreo investitură aparte în versurile dv.! Atunci, de ce? La ce bun? Să citez, întocmai, cîteva versuri din poeme diferite: *Siluiesc amintirea din ochii/ storzi de roua plînsului lumii./ Ca și cum prin gheța de univers/ ar transcede iubirea (corect transcende)!/ Îi cer, deci, iertare Sacrilegiului/afănat de șansa vieții./ parcurgîndu-mi cu vehement/stoicism deșerturile de oglinzi. (Începuturi); Caută-n plînsul destinului/De neajungere./ Siluiește fagurul vieții/Peste trecătoare. / Alungă speranța/ Din ultimatum/ Și pune-te-n situația/ Unui om./ Sunt un mărunt sinucigaș/ Ce-mi fac felul în fiece zi./ Am contract cu secerătoarea/ Obositor de neonor. (Minus-Plus); N-ajungi la fericire atunci când sperii./ În lăuntru cu cărbuni aprinși se umple/ Pierzînd pe la capătul gîndului/ Dincoloul celui alt. (Sens nou) Aveți, la un moment dat, un vers normal, tulburător și dătător, pentru mine, de speranță, că veți fi cîndva capabil să vă redresați, să vă reveniți. Acest vers este *Sunt pregătît să plîng*. Acest singur vers vă obligă să meditați simplu și s-o luați în capăt ca lumea. (*Gigea Gheorghe*, București).**

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondentă și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Correspondență: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Grigore Vieru, un anticomunist ?

DL. GRIGORE Vieru ne-a stîrnit interesul mai întîi ca poet (încă în decursul „epocii de aur“, cînd i-am consacrat un comentariu, în paginile revistei *Viața românească*, mușcat de dintele cenzurii), apoi ca om politic. Întrucît cea de-a doua ipostază a devenit, în desfășurarea carierei d-sale, dominantă, i-am arătat, proporțional, atenția cuvenită. Nu sînt, Doamne ferește, un „demolator“ al bardului în discuție, întrucît nu-mi reneg propozițiile critice favorabile vizînd creația sa lirică, prevăzută cu accente cu atît mai impresionante, cu cît a luat naștere în condițiile ingrate ale bantustanului basarabean. Îi rog, din nou, pe „amicii“ mei din publicistică să găsească împotriva-mi o învinuire mai plauzibilă. Și mai bine, să răspundă la observațiile mele referitoare la atitudinile civice ale protejatului lor, evident dacă le stă în putință a da atari răspunsuri. Rugăminte valabilă și pentru dl. Vieru însuși.

Cu atît mai presant e dezideratul nostru, cu cît ne vedem nevoiți a continua discuția. Cîteva texte recente ale d-lui Grigore Vieru ni se arată în așa măsură conforme cu opiniile ce le-am formulat mai demult asupra-i, încît nu ne îndurăm a le ocoli. Poetul-tribun ne oferă satisfacția ambiguă de-a ne da dreptate, cu ajutorul unor probe noi ce le coroborează pe cele vechi. Astfel, după ce ne asigură că o duce „la București nu cu mult mai bine decît la Chișinău“ (ceea ce înseamnă, totuși, mai bine), ne face următoarea confesiune vajnică: „Mărturisesc că nu pot suporta, sufletește, vrajba crîncenă și ura între frații bucureșteni, bășcălia balcanică ce denigrează fără scrupule, inconștient sau nu, tot ce avem mai valoros, începînd cu Eminescu și Mihai Viteazu și terminînd cu Păunescu și Sorescu“ (*Totuși iubirea*, nr. 251/1995). Mărturisim și noi că, spre deosebire de ultrasensibilul nostru preopinent, *putem* suporta „vrajba“ între „frați“, deoarece vedem într-însa șansa înlăturării răului, a unei purificări și a unei reînțelegeri, întru adevăr și justiție, a obștii românești. Fără această „vrajbă“ n-am fi oare sortiți a rămîne de-a pururi sub obrocul unei nediferențieri culpabile? N-am fi oare victimele *sigure* ale continuității răului ce n-ar cunoaște nici o împotrivire? Dar să nu-l tulburăm pe dl. Vieru în idealul d-sale de concordie, ce rimează perfect cu „consensul“ propovăduit de actuala cîrmuire, și să ne oprim la alte aserțiuni ale d-sale. Vasăzică „bășcălia balcanică“ îi „denigrează“, dintre contemporani, pe inocenții Păunescu și Sorescu. Aceste personalități imaculate, ce n-au, firește, nimic comun cu balcanismul. Aceste condeie

austere ce n-au nici în clin nici în mîneacă, vai, cu „bășcălia“. Aceste nume sacre ce întrupează „tot ce avem mai valoros“, începînd cu Eminescu și cu Mihai Viteazul. De ce să nu începem și mai de departe și să nu ajungem și mai aproape? Îi mai sugerăm d-lui Vieru următoarele polarități: Decebal și Dinu Săraru, Traian și Ion Dodu Bălan. Nădăjduim că astfel familia supremilor „valoroși“ ar fi mai clar conturată...

UNUL din crezurile răspicat și des repetate ale d-lui Grigore Vieru este - cine n-o știe? - anticomunismul. Atît de înverșunat e acest anticomunism, încît erupe chiar (ca și cum s-ar vorbi de funie în casa spînzuratului) în foile bardului de la Bârca. Asociat, e drept, cu filonul naționalist, însă nu mai puțin încărcat de potențialitatea gafei: „Eu unul cred, afirmă dl. Vieru, că mai întîi trebuie să înfăptuim derusificarea, dacă nu chiar debolșevizarea unei, din păcate, mari părți a populației basarabene“. (*ibidem*). Deci „debolșevizarea“. Pare clar, nu-i așa? Cel ce dedicase, pe la vîrsta de 30-40 de ani, versuri lui Lenin, s-a reorientat în chip salutar. Dacă pe atunci - lucru pe care l-am putea înțelege - a fost obligat a scrie cîte ceva în duh bolșevic, acum scrie liber, la dictarea propriei conștiințe antitotalitare. Și ce-i dictează această conștiință plină de patos? Să spicuim dintr-un alt număr al aceluiași hebdomadur ce găzduiește, în ultimul timp, aproape tot ce publică dl. Grigore Vieru: „China respectă România. China nu face din deget România. România îi este dragă. Cine a văzut felul în care a fost primită delegația oficială română, condusă de premierul Nicolae Văcăroiu, s-a convins de acest lucru“ (*Totuși iubirea*, nr. 252/1995). Ce fel de Chină, mă rog, ne iubește? O Chină democratică?

Scrisoare deschisă domnului Nicolae Manolescu

Stimate domnule Manolescu,

Nu știu ce impresie v-a făcut *Oedip*-ul meu, dar nu despre asta vreau să vorbesc, ci despre impresia creată, care a divizat, se pare, la sfîrșit, sala, a speech-ului meu. De ce l-am făcut? Puteam să zîmbesc galant la aplauze și atît. Dar am ținut să spun două lucruri:

1. Că un artist mulțumind unui președinte de țară pentru că i s-a aprobat spectacolul dovedește că cenzura este reinstaurată în România. Atît. Comentariul subtil, prea subtil poate, enunțat de mine *nu a fost înțeles*.

2. Că atunci cînd afirm că destinul crimei, al incestului și al exilului artiștilor de valoare trebuie schimbat prin asta (iar nu cred că s-a înțeles semnalul de alarmă pe care l-am tras) am intenționat să provoc o trezire la realitatea kafkiană care este rezultatul pasiunii multor intelectuali, evident existînd și excepții.

Atmosfera din sală, de la intrarea prin detectorul de metale, ca și toată tensiunea provocată de măsurile de securitate, mi-au amintit de o stare de teroare de ev mediu, era aproape oglindirea a ce se întîmpla pe scenă. Niciodată în viață nu m-am simțit la o premieră a mea mai stingherit, mai atins de undele negative create de o asemenea tensiune - exact invers decît ar trebui să fie în teatru, un loc al libertății spirituale.

Am simțit obligația unei elementare politeti, de a mulțumi celui fără a cărui intervenție spectacolul nu ar fi existat, și consider că era vital necesar ca spectacolul să trăiască. Mă uimește că forța și mesajul exploziv al muncii mele sînt umbrite de acest gest simplu de politete, care nu înseamnă *nimic mai mult*.

4.09.1995

Andrei Șerban

Ori una comunistă, *recte* represivă și demagogică, reprezentînd cel mai întins Gulag care mai supraviețuiește pe planetă? Nu cumva China Pietii Tien An Men și a disidenților întemnițați e cea care i-a întins mîna, pe cît de confraternă, pe atît de plină de sînge, premierului Văcăroiu?

Mai remarcă, foarte semnificativ, bardul pornit de pe malurile Băcului, via București, în calitate de „trimis special“ al publicației păunesciene în Extremul Orient maoist: „Premierul chinez Li Peng s-a pronunțat pentru o aprofundare și o permanentizare a relațiilor politice“ cu România. E aceasta o mare bucurie? E o „perspectivă luminoasă“? Probabil că da, pentru dl. Vieru și pentru prietenii d-sale politici, care abia așteaptă să fie ce-au fost și mai mult decît atît, dîndu-și jos masca stînjenoare a liberalizării, fie și relative. În definitiv, ce-i împiedică a prefera „ordinea“ și „moralitatea“ roșie a Chinei, care-l încîntă pe dl. Vieru, dezordinii și imoralității putrefactului Occident? Fiecare sac își găsește peticul. Scoțînd în relief, cu un fior triumfalist perfect conservat, „ordinea, disciplina muncii, hărnicia, nearogața, moralitatea“ chinezilor supuși grilei de partid și de stat, dl. Grigore Vieru declară cu aplomb: „China crede în viitorul ei. China este puternică mai ales prin viitorul ei. (...) Nimeni nu cutează s-o povățuiască ori să critice structura ei socială“. Variațiuni pe tema „viitorului grandios“ al socialismului. Nimeni n-ar trebui să cuteze a povățui sau a critica China comunistă, așa cum nimeni nu se putea amesteca în „treburile interne“ ale țării noastre, cîrmuite de „geniul Carpaților“. N-am uitat lecția. Preopinentul nostru ne-o împospătează, după cum vedem, însoțind-o și cu o notă profetică în nume personal, nu în mai mică măsură leninistă decît stihurile d-sale de odinioară: „China ajunge la timp acolo unde s-a pornit. Pe mașinile ei. Pe bicicletele ei. Cu moralitatea ei“. O „moralitate“ ce ne siderează, deopotrivă cu cea a d-lui Grigore Vieru. Pe cînd, sub, totuși, consecvența d-sale pană, o apologie a Coreii de Nord și un imn închinat noului său cîrmaci, deja aproape genial, Kim Jong Il ?

Al patrulea deget

Înăuntrul iubirii de-aș fi
Ca o filfîre de unghii pale
Doamnă a crucii
A constelației de poezii neinventate
Cu tristețe
Încă te aștept să începem
Pantomima
În parcul nocturn al sărutului

Anotimp

Prin munți am ajuns

O avalanșă
Sfioasă

Simulînd umbra iubitei

Urme de țipăt

Ninge în copilăria mea

Urme de țipăt

Tîmpla mi-e grea

De tot ce se mai poate întîmpla

Peisaj cu bumerang

Ca un elan funebru am venit

Nimeni pe țârm

Rațiunea supremă e nepăsarea iubirii

Capul sau pajura

Am văzut obsesii și flori în ruine

Eternitate care pîlpîie

Nicolae Cristian

Gheorghe Grigurcu



Radu Poenaru

(28 mai 1928 - 31 august 1959)

Binecuvântarea

Pe tâmpla înnegrită
În taină, la absidă
Se rupe tencuiala
Cresc solzi de cărămidă.

Și unde-a fost odată
Meșesugită șiță
Se-nvolburează ploaia
Sau fulgeră arșiță.

Uitară credincioșii
În pragul altui veac
Biserica aceasta
Și cruce nu-și mai fac...

Doar ctitorii sub lespezi
Rămaseră de strajă
Pîn' la sfârșitul vremii
Legăți de sfântă vrajă

De când părinți nevolnici
Pierzându-și legea, harul
Îi părăsiră curtea
Și i-au stricat altarul

Crescură-n voie vițe
Pe ziduri se-nălțară
Ca fumul de tămâie
În rugile de seară.

Cereasca-ngăduință
Pluti asupra ei
În chip de rândunele
Și gureși porumbei

Iar pe bătrâna boltă
Și sus pe turnul frânt
A semănat flori albe
Ce flutură în vânt.

Prezențe

La răscrucea amiezii
Cu drumul de țară
Acolo unde colbul
Peste vreme se presară
Înălță-se umilă și senină
Bisericuța de lumină.
Armăsari cu aurul în șei
Alai de Domni sau cete de mișei,
Însângerate batalioane
Apocaliptice lighioane
S-au perindat prin fața ei
Și s-au fost dus.
Dar harul nu i s-a răpus
Și celor aplecați sub bici
Le spune tainic: Sunt aici!

4 România literară

* * *

De dorul cărui biet pribeag
Stai seara-ngândurată-n prag
Și murmuri tainica ta rugă?
De dorul cărui călător
Stai seara tristă în pridvor
Și gându-l lași spre zări să fugă?

În care temniți ai aflat
Pe dragul tău însângerat
Cu visul frânt între zăbrele
În beznă grea de nepătruns
De fierul răilor străpuns
Și pieptul chinuit de ieie?

Ajută-i, Maică, lui și ei
Să farme-al zidului temei
Și chinul dragostei le-alină,
Ajută, Maică, robilor
Uitați în fundul ocnelor
Și fă-le cale spre lumină!

* * *

Lanțuri mi-ați pus la mâini și la
picioare
Și-n carnea sfâșiată grunji de sare.
Când zidul temniței cumplit apasă
Nu mă-nfior simțind a morții coasă
Dar trupul mi se-ncrâncenă deodată
Când mă gândesc la țara mea prădată.
Dacă hulită, fără chip și nume
Dreptatea noastră a pierit din lume,
Dacă pe roată tras, ori în țepușe
Voi spânzura cu mâinile-n cătușe,
De voi pieri când voi sunteți mai tari
Zadarnic vă veți bucura, tâlhari.
Căci astupat, dac'a tăcut mormântul,
Blesteamă cerul, apa și pământul.

Închinare

Cu lacrimi și cu sânge m-am îndemnat
a scrie

SE NAȘTE la Craiova, dintr-o veche familie boierească, familie care l-a dat, la începutul secolului al XVII-lea, pe Barbu Poenaru - distins pentru fapte de vitejie în apărarea țării, ca și pe unul dintre cei mai activi efori ai școlilor din Țara Românească - Petrache Poenaru. Elev strălucit la Colegiul Național "Carol I", conduce puternica manifestație anticomunistă craioveană de la 8 noiembrie 1945. Arestat și trimis în judecata Curții Marțiale, Parchetul Militar, neaservit încă total, la acea dată, puterii comuniste, îi clasează dosarul. În 1947 intră la Drept și Filozofie în București, de unde este exclus pentru motive politice. Înregimentat timp de trei ani în așa-zisele detașamente de muncă, în condiții deosebit de grele, își pierde sănătatea. Încearcă după aceea, dar este respins, să-și continue studiile de Drept. Urmează deci Artele Plastice, de unde însă este exmatriculat în anul III. Marginalizat, hărțuit, copleșit de insatisfacții, cu sufletul răvășit, cade sub gloanțele Securității, la numai 31 de ani, în august 1959. Prin strădaniile unui prieten apropiat și cu sprijinul profesorului universitar Alexandru Niculescu și al poetului Liviu Călin, o parte din opera sa poetică (Hrisoave) este publicată, cenzurat, postum, la „Scrisul Românesc”, în 1984.

Povestea vieții noastre. Dar slova pe
hârtie

Arzând să se-mpletească în șerpi
cumpliți ca focul

Să nu-și găsească pacea, să nu-și
găsească locul

Cel ce-și iubește țara și crede-n
Dumnezeu

Să-i simtă-n piept arsura pe care-o
simt și eu

Iar cel ce-n lumea noastră făcut-a să
domnească

La loc cinstit trădarea, citind-o să
orbească

Și mințile să-și piardă în zvârcoliri de
fiară

Căci n-are drept la milă cel ce ucide-o
țară.

* * *

Și tu vei mușca din țărână,
Stăpâne al zilei de azi,
Statuie de bronz, ai să cazi
Târâtă cu lanțuri de mână.

La munte în codrul de brazi
Cresc Dacii ca-n vremea bătrână.
Și tu vei mușca din țărână,
Stăpâne al zilei de azi.

Ca-n urmă-ți nimic să rămână
Și nimbul de geniu să-ți scazi
Statuie de bronz, ai să cazi
Târâtă cu lanțuri de mână.

Și tu vei mușca din țărână!

Semne

Cruci de lemn, voi cruci de lemn
Aplecate ca un semn
De tristă nimicnicie



CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Izbăvitoarea omletologie

DIMINEAȚA mă uit pe
geam și văd cum dintr-o
casă scundă, prin golul ușii întune-
coase, iese o femeie brună, în capot
lung, albastru cu verde. Într-o mî-
nă (ține ofranda de carne crudă, în
cealaltă sațurul mic, de bucătărie.
Se apleacă (reliefînd în aerul rece,
liniștit, un vis enorm!) și taie halca
zmeurie pe cimentul gris-perle din
fața locuinței. Dispare, maiestu-
oasă, cu bucățile macre. Homeric,
zic! Niciodată nu voi putea descrie
asemenea ispravă. Drept care, dis-
perat, spre a-mi salva viața (și
onoarea!) încă o dată, zmulg din
bibliotecă un tom și transcriu:
"...două ouă de mesean ar rămîne
regula de aur a Omletei... Există
omleta à la Campo Romano... avem
apoi ținutul pietros și neproductiv.
Acel ținut e împărăția unde înflo-
rește Tortilla: omleta cu cartofi,
uscată precum talpa unui papuc.
Avem apoi omleta simplă, țără-
nească, foarte succulentă, cu felioare
de șuncă zvîrlite la întimplare peste
ouăle bătute și așternută iute pe un
foc pripit. Avem, desigur, pe cea
ținută (din respectul ce vi se
acordă) vreme de o jumătate de oră
pe un grătar special deasupra plitei,
ca să se poată întări. Într-o astfel de
omletă nu se pune sare, și asta te
ucide. Există apoi niște rude, un fel
de verișoare de-al doilea, cum ar fi
de pildă omleta cu marmeladă,
omleta cu rom, omleta flambată,
omleta cu roșii, îngrozitoarea
omletă cu sos, minunata omletă cu
brînză, care, à propos, nu trebuie
preparată cu parmezan, ci cu brînză
veche și uscată de Gruyère. Mai
este și omleta fără nume... Omleta
superlativă e aceea din excursii sau
de la manevrele de cătanie... O ast-
fel de omletă poate fi pe drept
cuvînt numită O.P., adică: Omleta
Paradisului. Cînd a murit Hilaire
Belloc, la optzeci și trei de ani,
trăisem deja paisprezece. Sufletul
meu i-a fost un condiment!!

Peste
truda fără spor
Pe cărări de vis și dor
Numele cine vi-l știe?

Înfrățite v-ați ivit
Lîngă lanul înflorit
Străbătînd din amintire
Și la codrul vechi de tei
V-ați înfiripat temei
Cu braț înflorit, subțire.

Răsărite la izvor
Strânse-n umbra văilor
Înălțate pe ponoare
Cete, cete vă-nșirați
Sumbri luptători cruciați
Înlemniți în așteptare.

Vânturile vor strâmba
În curînd și crucea mea
De la marginea câmpiei
Așezată de rumâni
Printre cei stejari bătrâni
Pecete zădărniceii.

dAvid
dOrian
Paradisele
derizorii



tipomur

David Dorian, *Paradisele derizorii*, Editura TIPOMUR, 1995, 64 p., 2000 lei

DESI nu am scris încă nicio dată despre David Dorian, i-am citit o parte din cărțile publicate, în ritm susținut, din 1993 încoace: *Retorica ninsorii și Umilintele* în 1993, *Fetele personajului* în 1994, cu o prefață necompletată și în continuare valabilă a lui Cornel Moraru, *Regele dimineților** și *Paradisele derizorii* în 1995. Scriu despre aceasta din urmă cu sentimentul că scriu despre debutul lui David Dorian, cu toate avantajele și dezavantajele implicite. Căci, dacă David Dorian reușește să rămână cu prospețimea începutului și la a cincea carte, în schimb universul său poetic nu s-a încheat încă: imaginile recurente (ninsorile, spectacolul cu toată recuzita lui) și interogațiile vag metafizice nu sînt încă distinctive și nici definitive. Poetul încearcă diferite tipuri de discurs, cu vesela nepăsare ori cu ascunsă inhibiție a celui care o ia mereu de la capăt. Avantajul principal atunci cînd debutezi cu repetiție este că nu riști o manierizare prematură (cum se întîmplă în cazul

*Semnată Dorian David, cu o prefață de David Dorian, această carte este scrisă deîmpreună cu (?) fiul său sau în numele fiului său. Oricum, un „debut cu repetiție“.

Arc

NUMĂRUL 13 al revistei „Arc” este în bună măsură dedicat confesiunilor, amintirilor și reconstituirilor. Pe lângă texte consacrate - „De profundis”, de pildă, „dicționarul” întregii opere a lui Oscar Wilde, merită o atenție încordată „Fotojurnalul” lui Alex Leo Șerban, jurnalul indian al lui Constantin Mateescu, interviurile cu Horia Bernea (între altele, despre refuzul exilului ca formă a dizidenței), Ileana Zara (despre Iorga, cu pietate îndrăgostită) și filosoful Walter Biemel (la urma urmei, despre seninătate).

„Fișa clinică” a anului 1939 prezintă un evident sindrom sociopatic. „Încep să pricep cum oamenii pot accepta la un moment dat, ca o ușurare, războiul, din neputința de a mai suporta tensiunea, așteptarea febrilă a războiului”, spune Eugen Ionescu. Românii par a fi devenit o națiune de cămaro-mani (se aprovizionează frenetic, pregătind o rezistență cît mai îndelungată), presa abundă în denunțuri (e anul exilului lui Thomas Mann) și inconsecvențe ridicole, iar politicienii vădesc o candoare condamabilă în chestiunea interesului național.

Fragmentele selectate, pe criterii insesizabile, din corespondența lui Tennessee Williams ne dau o imagine puțin concludentă a prieteniei pe care dramaturgul i-a purtat-o balerinei Marie St. Just, sursa de inspirație pentru personajul Maggie din „Pisica...”. Tonul oscilează între entuziasm afectuos și deprimare adîncă („Cred că nu-s deloc deștept cu oamenii cînd ei nu sînt propriile mele invenții”). Lectura e mult îngreunată de calcchieri ale structurilor sintactice din original.

„Sfîrșit de mileniu, dimineața”, proza

contrar, al poezilor care tot fac prin reviste repetiții pentru debut). Oricare dintre ușile la care bați se mai poate încă deschide, nici una nu s-a închis definitiv în urma ta. Îți păstrezi calitatea de „poet promițător”. Dezavantajul principal este că defectele cărții tale sînt încă vizibile: autorul consacrat se deosebește adesea de debutant numai printr-o mai mare abilitate de a camufla defectele proprii cărți. Excesivă și excesiv de serioasă, metaforizarea inundă sau încurcă poemele lui David Dorian. Adesea întregul discurs e construit din metafore: „Ninge amnezic pe rana memoriei./ Se exercită vraja minciunii în sărbătoare./ Ologii la carnaval sosesc pe picioare./ Clipele se cern însumînd ani nelumiți.../ Zăpezi cu spicul cît corbul. Noptile se întrepătrund goale în adormire/ pe ziduri împalidate lumina/ vă joacă o farsă trandafirică./ Murdar pumnul zilei/ desfigurează măști tragice cabotine” (8). Poezia se numește, tot metaforic, *Carnaval*, iar cîte un vers izbutit, pregnant (cum e cel coșmaresc despre ologii care sosesc la carnaval „pe picioare”), departe de a se deschide spre un univers oniric, este anulat de banalitatea metaforelor din restul poemului („rana memoriei”, „vraja minciunii”, „zăpezi”, „nopti”, „murdar pumnul zilei”, „măști tragice” și, pe deasupra „cabotine”). Nici poemele mai concentrate nu scapă de metaforizare: „Neînsoțit/ De cîinele umbrei./ Ascult.../ Cum de noi se

îndepărtează/ o însorită ninsoare cu vulpi” (12). Surplusul metaforic face ca titlul *Haiku* să devină impropriu. (Moda *haiku*-ului nu a trecut încă în poezia noastră contemporană; fără a se preocupa de exigențele modelului original, cînd nu au alt titlu la îndemînă pentru un poem mai scurt, eventual descriptiv, o mulțime de poeți îl aleg pe cel de *haiku*, probabil pentru că „sună bine”. Abia un volum ca acela al Mihaelei Miga, membră a Societății de Haiku din Constanța „99 exerciții de haiku” (s.m.) încearcă adaptarea acestui tip de poezie, cu reguli precise, la cultura noastră). În alte cazuri, limbajul hipermetaforic stă alături de cel familiar într-un amestec neomogen, ca în finalul poemului *Peisaje rănite* (iarăși „rana”!): „Traversam peisaje rănite descifram/ semne în cer./ Cu drag linguseam aștrii/ îndeobște pe cei din Berbec./ Dar despre toate astea/ mai va!” (15).

Eclectismul nu apare numai la nivelul registrelor de limbaj care, în loc să se susțină reciproc, se subminează reciproc. ci și la toate celelalte niveluri, începînd de la titlurile celor două cicluri în care e împărțit volumul (*Fericirile*, alături de *Sfîrșitul spectacolului*) și pînă la, să zicem, bestiarul lui David Dorian, în care inorogul lui Blaga stă alături de paingul lui Călinescu. Problema nu e că poetul le dedică poeme (*Vînătoarea inorogului*, *Inorog*, *Anul paingului*), ci că ele rămîn și după citirea poemelor tot



CRONICA LITERARĂ

de Ioana
Pârvolescu

Debut cu repetiție

Avantaje și dezavantaje ♦ Nici o ușă închisă ♦ Între metafore ♦ Haiku ♦ Inorogul lui Blaga și paingul lui Călinescu ♦ Poezia de dragoste ♦ Paradisul insertabil

inorogul lui Blaga și paingul lui Călinescu și nu devin inorogul și paingul lui David Dorian.

În schimb, în poezia de dragoste, care pare întîmplător amestecată cu poemele oraculare ori spectaculare, cu cele încifrate și cu cele ostentativ simple, în poezia de dragoste îl întrevedem pe adevăratul poet David Dorian, cel care nu seamănă cu maestrul său:

„Ochiul te ocoleşte.

Ochiul înfricoșat te dorește.

Țipăt de întuneric pleopă
izgonită din luminos.

Lipindu-mă de ochiul tău frumos
ochi peste ochi ocean întors.”

Desigur, distihul median putea să lipsească. Limbajul familiar, cuvintele spuse „în răspăr” nu se mai ciocnesc, în asemenea poeme, de metafore, ci se topestă în versuri omogene, ca în acest fragment din *Perspectiva pereților*. „Ne îngropăm beznelor/ ne supunem măscărilor tandre./ Cum bunăoară trupul gironosiței/ cuminte pîlpîie între țite...” (51).

Apărut în literatură o dată cu *Geneza*, pierdut (și regăsit) în secolul al XVII-lea, la Milton, artificial și multiplicat la Baudelaire, *Paradisul* nu mai are, în ziua de azi calitatea mitică de unicat”. S-a transformat din substantiv propriu în substantiv comun, din singular în plural, din *Paradis* în *paradise*. *Paradisul* e pentru omul actual insertabil, neînsemnat, derizoriu. E simptomatic că în ultimii doi ani au apărut la noi două cărți cu titlu aproape identic: *Paradisul derizoriu* de Liviu Ciocărlie și *Paradisele derizorii* de David Dorian.

EDITURA NEMIRA

prezintă

VRĂJITOARELE DIN EASTWICK

de John Updike

Colecția BABEL PARANORMAL, 319 pag., 6.000 lei

Sub aparența netulburată a unei vieți tihnite, în orașelul Eastwick se petrec lucruri teribile. Proaspăt sositul Darryl Van Horn — alchimist și Casanova satanic — bulversează destinele plate ale orașelului și stărnește darurile naturale vrăjitoarești ale frumoaselor locului — Alexandra, Jane și Sukie. Frumoase și făcătoare de rele, irezistibil atrase de Darryl, ele își dezvăluie forțele malefice, schimbînd destine terne și pricinuind întîmplări nefericite.

De două ori laureat al Premiului Pulitzer, John Updike „este acum, ca întotdeauna, marele miracol al literaturii noastre, un Mozart al culturii tehnologice, scriitorul care a prezentat mereu relațiile uimitoare care se stabilesc între sufletul omenesc și societate.” (Alfred Kazin, *Vogue*)

„John Updike este arcașul suprem al literaturii americane, cel care trimite mereu săgețile la țintă... iar Vrajitoarele... este, probabil, cel mai bun roman al său....” (James Wolcott, *Vanity Fair*)

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26-38 BUCUREȘTI



**O tonă
de ciocolată**

CA TRADUCĂTOR, Romulus Vulpescu și-a ales întotdeauna texte dintre cele mai dificile - aparținând lui François Villon, François Rabelais, Alfred Jarry ș.a. - și n-a dat aproape niciodată greș, făcând adevărate demonstrații de virtuozitate stilistică. În calitate de poet, însă, el nu strălucește, scriind o poezie artificială, de o rigoare formală dusă până la pedanterie. Este greu de înțeles cum nici o scânteie din focul sacru al autorilor traduși n-a sărit în textele sale.

Aceasta este impresia de ansamblu cu care rămânem după ce citim recenta ediție *ne varietur* a poeziei lui Romulus Vulpescu. În pofida vastei sale experiențe de editor, autorul a mai avut și ideea nefericită de a include în volum *toate* versurile scrise de-a lungul timpului. A rezultat o carte imensă, de 400 de pagini format mare, care îl descurajează pe cititor. Poezia seamănă într-o privință cu dulciurile, trebuie consumată în doze mici. O tonă de

ciocolată, chiar și fină, are ceva dizgrațios.

**Isus la
București**

DUPĂ mai mulți ani de tăcere, când începuse deja să fie uitat, George Cușnarencu se relansează ambițios, publicând un roman cu speranța - mărturisită - "că el poate fi o Evanghelie a sfârșitului contorsionat de mileniu pe care îl trăim". Romanul, intitulat *Ultimul Isus, magnificul*, nu are forța artistică necesară pentru a confirma vreodată o asemenea speranță, dar prin originalitatea subiectului și prin farmecul istorisirii, farmec care se stinge doar uneori, din cauza unor neașteptate blocări ale bunului-gust, se impune ca una din cele mai valoroase cărți apărute după 1989.

Ideea lui George Cușnarencu - ingenioasă și productivă din punct de vedere literar - este de a rescrie Biblia din perspectiva unui om de azi. De fapt, de a face să se reverse conținutul Bibliei, cu personaje și cu întâmplări cu tot, în spațiul existenței românești actuale. Câțiva stropi de poezie mistică aruncați în cazanul în care bolborosește proza vieții noastre de fiecare zi - acesta este cocteilul literar pe care ni-l propune George Cușnarencu.

În cea mai mare parte a sa, romanul este o cronică a moravurilor din România ultimilor ani. Într-un stil firesc, dar nu lax, cu naturalitatea involburată a curgerii unui râu de munte, autorul povestește cum se trăiește în căminele de bătrâni, cum se face dragoste în apartamentele de bloc, cum se falsifică realitatea de către televiziune; cum procedează traficanții de valută pentru a-i înșela pe naivi, cum încearcă derbedeii să o violeze pe o femeie acostată în metrou, cum cerșesc puțină afecțiune copiii străzii etc. În această lume



George Cușnarencu, *Ultimul Isus, magnificul*, roman, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1995, 296 p., 2500 lei

pestrită apar din când în când, fulgurant, personaje biblice. De fapt, nu apar, ci anumite trăsături de caracter ale lor iradiază pentru câte o clipă din gesturile unor oameni de azi. Un tânăr fără căpătâi, îmbrăcat cu blugi și cu un tricou alb, venit în vizită la București, se recomandă Isus și le vorbește cu căldură celor din jur, eliberându-i de orice suferință. O femeie tânără și frumoasă, de profesie manechin, are ceva din destinul Mariei Magdalena. Un bărbat cu o situație prosperă, senzual și stilat, pe nume Matei Brâncoveanu, îl ascultă fascinat pe Isus și trăiește o revelație, asemenea unui apostol. Și așa mai departe.

Cu un remarcabil curaj artistic, George Cușnarencu rescrie în registrul stilului de viață din România de azi diferite episoade ale narațiunii biblice. Iată, de exemplu, câteva dintre faptele bune pe care le face Isus: vindecă un orb despre care se scrie apoi un articol într-o revistă de mare tiraj, se culcă din milă cu un homosexual, inapt să-și găsească singur un partener, îl decuplează pe un pacient dintr-un spital de la plămânil artificial, în conformitate cu dorința

acestuia de a-și găsi mai repede sfârșitul. Răstignirea însăși a lui Isus ia forma înjunghierii sale la intrarea pe un stadion de către doi cuțitari care se urcă apoi într-o mașină și se fac nevăzuți.

În relatarea sutelor de întâmplări de acest fel, prozatorul cultivă dramatismul și uneori melodramatismul (cum nu mai face nimeni din generația sa). Ceva din duiosia romanelor rusești răzbate în paginile romanului *Ultimul Isus, magnificul*.

Există însă și episoade onirice sau parabolice care nu-i reușesc lui George Cușnarencu. El nu are fantezia plină de grație și nici desăvârșitul buncust ale unui Mihail Bulgakov pentru a se lansa în piruete epice. Când totuși riscă, devine prețios și confuz.

Cu excepția acestor poticniri, spectacolul la care ne invită George Cușnarencu este încântător.

**Mitică,
propagandist**

DEZINVOLTUL și superficialul Nicolae Iliescu, a cărui obișnuință de a pălăvrăgi în scris era privită în general cu simpatie, ca manifestarea unui Mitică al generației '80, a devenit pe neașteptate tendentios și veninos. În noul său volum de însemnări zilnice, *Distribuția a fost următoarea*, el face propagandă în favoarea partidului de guvernământ și denigrează opoziția, recurgând la toate clișeele puse în circulație de susținătorii regimului Iliescu (Ion):

Despre "scriitorii așa-zis «disidenți»": "Ce făceau aceștia, de fapt? Opuneau stalinismului coerența perioadei de după '65, erau deci tot oportuniști."

"Capitalismul nu se construiește în doi ani, nici măcar în două generații".

"Indiferent cine ar fi fost (după 1989, n.n.) la conducere, treburile țării ar fi mers la fel."

Despre alegerile locale din 1992: "Convenția Democratică a câștigat în București. Unii sar în sus de bucurie, dar trebuie să știe că mulți din Convenție (la candidați mă refer) au fost măturați de Revoluție. Alții intră la categoria «lichele»."

În "jurnal" se fac și numeroase referiri la personaje reale. Cele pe care Nicolae Iliescu le lingusește sunt numite direct:

"Am supărat-o mult pe Mihaela, buna și iubita mea soțioară"; "Îmi pare rău, enorm de rău, pentru zilele fripte pe care i le-am provocat. Cât de mult te iubesc, Mihaela mea bună, buna mea nevastă dragă!"

"La comemorarea a 70 de ani de la nașterea lui Marin Preda" a vorbit "foarte frumos Eugen Simion".

"De fiecare dată când îl sun pe DR, nu-mi vine să-i spun «domnul Popescu», ci tot «domnul președinte»".

În schimb, persoanele care au parte de invective sunt indicate prin pseudonime sau prin aluzii la activitatea lor. Această măsură de precauție nu îl absolvă pe Nicolae Iliescu de josnicia unor afirmații asemănătoare când cu cele din *Literaturul*, când cu cele din *România Mare*:

Despre Corneliu Coposu: "Coriolan ăsta, șef de cabinet și un soi de «Fane Spoitoru»: ci-că PNT-CD a făcut România Mare!"

Despre Lucia Hossu-Longin: "O toantă cu aură de savantă de renume internațional-socialist scurmă prin ce a mai rămas din viața pușcăriașilor «anticomuniști»."

Despre Ion Cristoiu: "Acest deșeu genetic, umflat de cortizon, schiop, chel, acest Danny de Vito local a scris, din complex, și câteva povestiri în stilul generației '80 de la care a furat ironia, de altfel."

Despre Paul Goma: A scris "câteva rânduri despre cutremurul din 4 martie '77" în *România literară*. "În afară de «delațiunile» lui, este singurul

ROMULUS VULPESCU
Versuri

Romulus Vulpescu, *Versuri (1948-1993)*, ediție ne varietur, București, Ed. Eminescu, col. "Poezii români contemporani", 1995, 392 p., 3800 lei

NICOLAE ILIESCU
Distribuția a fost următoarea

Nicolae Iliescu, *Distribuția a fost următoarea (Jurnal literar și artistic)*, București, Ed. Eminescu, 1995, 160 p., 2000 lei

Cărți primite la redacție

* A. E. Baconsky, *Biserica neagră*, roman, ediția a doua, îngrijită și *Câteva lămuriri de Pavel Tugui*, București, Ed. Eminescu, 1995, 132 p., 1800 lei.

* Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, eseuri, ediție întocmită și prefațată de Emil Manu, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1995, 232 p., 5990 lei.

* Leonid Dimov, *Baia*, versuri, selecție de Marina Dimov, București, Ed. Eminescu, col. "Poezii români contemporani", 1995, 176 p., 2500 lei.

* *Istoria orașului Oradea*. Coordonatori: Liviu Borcea și Gheorghe Gorun. Autori: Claudia Bonaciu, Liviu Borcea, Lucia Cornea, Fodor József, Gellért Gyula, Gheorghe Gorun, Constantin Ilieș, Nicolae Josan, Gheorghe Lițiu, Doru Marta, Tereza Mózes, Dumitru Noane, Péter I. Zoltán, Pafka Ernest. Cu un

cuvânt înainte de Petru Filip, primarul municipiului Oradea. Oradea, Ed. Cogito, 1995, 524 p., 31 500 lei.

* Alexandru Ciorănescu, *Amintiri fără memorie*, I, 1911-1934, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1995, 178 p., 3000 lei.

* Stan Velea, *Adam Mickiewicz - Vârstele romanticului patriot*, București, Ed. Medro, 1995, 206 p., 2000 lei.

* Alina Mungiu, *Români după '89 - istoria unei neînțelegeri*, București, Ed. Humanitas, 1995, 328 p., preț neprecizat.

* I. Georgescu, *Maeștri ai picturii române moderne - De la Aman la Țuculescu* (medalioane plastice), București, Ed. Lumina, 1994, 218 p., 4000 lei.



Aristocrația bandiților

PATRICK Modiano este deja cunoscut cititorului român, prin cele două cărți ale sale, *Bulevardele de centură* și *Strada dughenelor întunecoase*, deși cu adevărat cunoscut s-ar părea că nu e pentru nimeni, fiind mai curînd genul scriitorului discret pînă la enigmatic, care refuză să devină obiectul curiozității publice. Cărțile sale îl recomandă suficient, ca pe un adept al prozei de atmosferă, în care evenimentele se desfășoară cu o agreabilă lentoare, sugerînd că nimic din ceea ce se petrece pe lume nu e important, ci doar felul cum știm să trăim întîmplările. Dar nu aceasta conferă originalitate lui Modiano, ci mai curînd capacitatea lui remarcabilă de a mima acțiunea, intriga complicată, cu turnuri surprinzătoare, migălind în același timp o atmosferă copleșitoare prin straniețate, de încăpere ermetic închisă, în care plutesc miresme apăsă-



Patrick Modiano
Scutit de pedeapsă, traducere, prefață și tabel cronologic de Angela Cismaș, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, 1995, 80 p., 600 lei

toare. Căci autorul scrie romane de cele mai multe ori bazate pe o structură similară celei dintr-un polițier, chiar dacă detectivii lui, profesioniști sau amatori, au o blazare și o osteneală în gesturi care nu îi poate ajuta să ajungă la bun sfîrșit.

Scutit de pedeapsă este un roman interesant. Departe de a fi o performanță, e captivant prin temeinicia cu care scriitorul stăpînește metoda ce și-a propus-o: el scrie o poveste fără cap și destul de fără coadă, din perspectiva unui adult care-și amintește întîmplări petrecute cu mult timp în urmă, în copilăria sa. Metoda constă în a respecta parțialitatea memoriei, iar povestea are această bizară incompletitudine, pentru că autorul notează numai ceea ce își amintește Patoche de odinioară, ajuns în planul prezentului scriitor, interesat însă nu de un subiect literar, ci

de redescoperirea unor secvențe uitate, importante, din biografia sa. El reconstituie doar o rețea subiectivă de emoții și impresii, puținele fapte concrete rămîn însă disparate, și ce nu înțelese Patoche cu ani în urmă nu devine accesibil nici pentru adolescentul de mai tîrziu. Amintirile lui gravitează în jurul unor personaje ciudate, majoritatea femei, un tată care dispăre cu lunile, o mamă permanent absentă, indivizi misterioși la volanul unor mașini de lux, marchizul descins direct din basme, proprietar al unui castel colosal, alcătuiind o lume cu punți interioare invizibile, din care greu putem reconstitui ceea ce eroul copil nu poate și nu trebuie să înțeleagă: concubinaje, certuri familiale, meserii dubioase, comploturi suspecte. Împreună cu fratele său mai mic, Patoche este de fapt un orfan înfiat neoficial de o bandă de răufăcători (celebra bandă de pe strada Lauriston), care pentru el reprezintă o mare și iubitoare familie. Din această familie fac parte înși foarte pitorești: micuța Hélène, fostă călăreață de circ și acrobată, rămasă infirmă în urma unui accident, Frede, un fel de lesbiană sfidătoare, mereu îmbrăcată în sacouri bărbătești, proprietara unui local de noapte. Annie și mama ei Mathilde F., o oarecare fată căreia cei doi copii îi spun Albă-ca-Zăpada, deși nimic nu o aseamănă cu frumoasa din poveste, fascinantul Eliot Salter, marchiz de Caussade, și alții, cunoscuți mai puțin băieților, doar după nume sau câteva vagi indicii, de genul motocicletei pe care o conduc ori faptului că sînt soțul sau nevasta cuiva anume. Toate aceste personaje ne sînt prezentate exact așa cum le vede copilul: știm totul despre puloverele lor, despre pantofii pe care îi poartă, felul cum sînt tunși sau pieptănați, intonația, pronunția deosebită, timbrul glasurilor, dar în schimb nu aflăm nimic din ce fac ele. Ca și Patoche, asistăm doar la veniri și plecări, întîlniri și despărțiri neînsoțite de nici o explicație, pe care puține informații ne îndreptățește să le socotim suspecte. Amintirile copilului sînt întrerupte uneori de reflecțiile lui Patoche-adult, însă ele nu ne încurajează să aflăm ce se petrecea de fapt în grupul acelor indivizi, pentru că după ce își propune să facă niște investigații menite să-i descopere adevărata identitate a tatălui său, renunță, convins că nu va reuși niciodată.

Este impresionantă placiditatea cu care scrie Modiano despre evenimente ce i-ar fi permis oricînd să conceapă o incitantă carte de aventuri. Poposit în mijlocul unor întîmplări de senzație, el le ignoră apatic, preferînd să viseze cu o

nedisimulată nostalgie, la Parisul de odinioară, cu music-hall-uri, circuri și cabarete, în care și hoții ori traficanții puteau fi niște distinși aristocrați. Așa se explică titlul romanului său, *Scutit de pedeapsă*, căci, după cum copilul Patoche nu-i poate acuza pe numeroșii săi "părinți"-răufăcători, lumea pe care și-o închipuie scriitorul e scutită de orice norme morale; pentru ea contează doar eleganța și delicatețea exterioară. E o variantă demnă cel puțin de atenția noastră. Să mai adaug doar că Angelei Cismaș, traducătoarea și de fapt îngrijitoarea întregului volum, îi datorăm apariția acestui roman.

Casanova însurat

JUDECÎND după considerațiunile critice din prefața Mariane Ploae-Hanganu, *O dragoste fericită* este o capodoperă, iar David Muraõ-Ferreira un scriitor genial, comparabil cu Stendhal, Proust și Simone de Beauvoir (în treacă fie spus, "paradigma" nu-mi aparține în nici un caz). Așa o fi, nu o contrazic deocamdată pe prefațatoarea, cel puțin nu în această privință, însă în chestiunea "simplității" subiectului, cum socotește M. P. Hanganu, chiar nu sînt de acord. Dimpotrivă, *O dragoste fericită* mi s-a părut a fi o carte de-a dreptul zăpăcitor de complicată, pe care am citit-o cu toată atenția și totuși de cîteva ori am pierdut șirul, marea mea dilemă constînd în identificarea diverselor personaje cărora li se adresează, într-un dialog imaginar, naratorul. Cîteva lucruri sînt, ce-i drept, clare: protagonistul, totodată și povestitor, este un bărbat de 50 și ceva de ani, sculptor mai mult amator, căsătorit cu o faimoasă pediatră (deci genul care se recomandă "soțul doamnei..."). El are o legătură extraconjugală cu o străină, frumoasă și misterioasă Y, soția unui mare proprietar implicat în afaceri dubioase, dar pe lângă iubita "oficială", mai există în roman un număr redutabil de personaje feminine care candidează și ele, cu șanse deloc negliabile de reușită, la postul cu pricina. Amantele, foste sau viitoare, se-nghesuie în viața sărmanului sculptor cu un zel neobosit, însă dintre toate, cea mai "periculoasă" mi se pare a fi o oarecare soție de pediatru, nenumită, poetă amatoare, adeptă a temelor șocant erotice: un soi de interlocur al naratorului. *Dragoste fericită* la care se referă titlul constă în aventura cu Y, însă mie relația cu această poeză căreia protagonistul îi adresează de fapt povestirea lui mi se pare mult mai interesantă. Y nu este nimic altceva decît o eroină convențională de love-story



David Muraõ-Ferreira
O dragoste fericită, traducere, prefață și tabel cronologic de Mariana Ploae-Hanganu, Biblioteca pentru toți, 1994, Editura Minerva, București, 294 p., 800 lei

banal: frumoasă și nefericită, devotată propriei familii și totuși capabilă de orice infidelitate, inconștientă, capricioasă, inconștientă de farmecul ei, într-un cuvînt perfectă pentru situații tip "mai nu vrea și mai se lasă". Cei doi se întîlnesc în atelierul lui, unde se aruncă nu doar unul în brațele celuilalt, ci și într-un adevărat dezmăț de șampanie, icre negre, bațog, foie gras și alte asemenea mici stimulente. În afară de atracția fizică, îndrăgostiții nu au însă prea multe în comun: pentru el ea rămîne pînă la capăt, cînd îl părăsește (într-o scenă de un patetism oribil), un mister de nepătruns; pentru ea, sculpturile lui nu înseamnă aproape nimic, deci ignoră o componentă importantă a personalității bărbatului. Relația cu cealaltă se consumă în plan intelectual, însă conotațiile erotice sînt evidente: toate conversațiile lor sînt ambigue și aluzive, trimițînd permanent la un plan secund al complicității și intimității, alcătuiind acel gen de flirt intelectual subtil și, uneori, foarte eficient. Pe urmă, mai sînt și versurile respectivei poezese, pe care sculptorul le citează extrem de des, comentîndu-le cu o suspectă voluptate. Pentru că veni vorba de versuri, trebuie spus că David Muraõ-Ferreira a publicat numeroase volume de versuri, deci e poet el însuși, ceea ce nu înseamnă, firește, că poeziile protagonistei sale sînt din cale-afară de reușite. Iată un singur exemplu: "Trăiesc (goală) pe o planetă/ Unde nimeni nu mai știe astăzi/ Să dea mîncare ceasornicelor/ Și să întoarcă leopardzii./ Trăiesc (pe naiba!) pe o planetă/ Unde nimeni nu mai știe astăzi/ Cine a ros tăcerile/ Și cine a pierdut chea."

Defecte i se pot găsi lesne romanului lui Muraõ-Ferreira: scene patetice, situații neverosimile sau confuze, personaje neconvingător concepute, dar cel mai grav mi se pare faptul

că scriitorul nu izbutește să-și populeze respirabil spațiul narativ de care dispune. Cartea geme pur și simplu de personaje, care nu reușesc să-și facă precizat rolul, pentru că în această viermulă confuză nimeni nu are loc să-și manifeste individualitatea. Altminteri, cartea e agreabilă, mai ales pentru că e bine tradusă de Mariana Ploae-Hanganu, care mi se pare că ia totuși prea în serios un roman de mîna a doua, analizîndu-l în prefață cu o risipă inutilă de aprecieri, de sofisticării interpretative.

Tragicul redescoperit

JEAN-MARIE Domenach scrie un studiu a cărui premisă de concepție e interesantă, dar pe parcurs, confuzia criteriilor și a domeniilor devine din ce în ce mai periculoasă pentru reușita intențiilor inițiale ale autorului. Pe scurt, *Întoarcerea tragicului* este o carte ce își propune să urmărească diversele forme de reprezentare a acestui concept extrem de vag și de labil, tragicul, în artă (teatru, literatură), dar, de fapt, în întreaga sferă a culturii. Pe porțiuni izolate, Domenach ne oferă o lectură agreabilă și instructivă, dar la proporțiile teoretice și ambițiile de care dă dovadă un asemenea demers, anumite greșeli fundamentale sînt impardonabile. În primul rînd autorul nu izbutește să precizeze exact noțiunile și instrumentele cu care lucrează, or vagul metodologic e fatal într-un studiu care se vrea serios. Pe urmă, nu putem totuși opera cu atîta ușurință treceri de la zona culturalului (fie el text literar sau scenariu dramatic) la existența reală propriu-zisă, la aria politicului



Jean-Marie Domenach
Întoarcerea tragicului, traducere din limba franceză de Alexandru Baciu, Cuvînt înainte de George Banu, Editura Meridiane, București, 1995, 288 p., 2500 lei

și a socialului, altfel decît riscînd o relativizare dăunătoare pentru amîndouă. Să mai adăugăm că nici traducerea nu e prea grozavă, nici redactarea perfect corectă, și nu mai e nevoie de concluzii.

Pâine și sîrmă ghimpată

Fragment din Jurnalul Colonelului Ioan Boldur Lătescu

LUNILE care au urmat arestării mele de către Securitate, la 11 aprilie 1949, au reprezentat una dintre cele mai chinute perioade din viața tatălui meu. Mai bine de un an, însemnările pe care le-a făcut au fost scurte, scrise în grabă și consacrate aproape exclusiv informațiilor despre situația mea în închisoare, pregătirii procesului iar apoi, după ce am fost transferat la Canal, gândului că mă va putea vedea la vorbitor. Fragmentul de mai jos, scris în vara anului 1950, într-un moment în care speranța că aș putea scăpa viu din detenție reîncolțise în sufletul tatei, este în același timp un rezumat al zbuluciumului și frământărilor sale din perioada aprilie 1949-iulie 1950. Însemnările din această perioadă au fost făcute în mare secret și atât de bine ascunse, încât nici eu nu am știut de existența lor. Le-am găsit de curând, la aproape 10 ani după ce tata s-a stins din viață. Notele de subsol îmi aparțin.

Gheorghe Boldur Lătescu

25 iulie 1950

AM FOST și l-am vizitat pe Iordache care își ispășește pedeapsa la colonia de muncă Peninsula - Valea Neagră, în apropierea traseului viitorului canal Dunăre-Marea Neagră, la vreo 12 kilometri nord de Constanța.

Înainte de a nota cum s-a desfășurat revederea cu fiul meu drag, aș vrea să recapitulez cele întâmplate după arestarea lui.

În lunile aprilie, mai și iunie 1949, am încercat să obțin eliberarea sa făcând uz de toate relațiile mele. Astfel, am reușit să ajung la Florica Gheorghiu - șefa de cabinet a Ministerului de Interne și, în același timp, mama unui coleg de liceu¹⁾ al lui Iordache. M-a primit dar a fost extrem de rece, sfătuindu-mă să nu mai umblu cu intervenții și, dacă doresc să ușurez situația fiului meu, să mă încadrează imediat în câmpul muncii, dacă se poate ca simplu lucrător. Același lucru m-a sfătuit, printre alții, și Ionel Teodoreanu la care am fost pentru a vedea dacă poate, ca avocat pledant, să obțină eliberarea provizorie - până la proces - a lui Iordache sau, măcar, vorbitor sau pachet. Ionel, pe care îl cunosc din școală (am fost colegi la Internat²⁾ unde era cu doi ani mai mare ca mine), mi-a spus că nu poate face nimic în sensul dorit de mine dar că va urmări dosarul, la Tribunalul Militar, în vederea preluării apărării la proces.

Urmând sfaturile ce mi s-au dat, m-am încadrat în vara anului trecut ca muncitor necalificat la o cooperativă unde am făcut de toate: transport și sortat de materiale, încărcarea și descărcarea autocamioanelor și, uneori, chiar săpătură de pământ. Munca era grea dar, datorită exercițiilor fizice zilnice pe care le-am făcut toată viața, am reușit să fac față. După vreo trei luni, o cunoștință mi-a găsit un post ceva mai

convenabil: casier la o unitate comercială pe strada Vasile Lascăr, unde lucrez și acum.

În octombrie 1949 am fost înștiințat că va avea loc procesul lui Iordache. Am alergat din nou la Ionel Teodoreanu și l-am rugat să preia cazul. Spre stupefarea mea, m-a refuzat. Am impresia că este terorizat de Securitate și, în același timp, că nu stă prea bine cu sănătatea. În disperare de cauză, mi-am amintit de un alt coleg de liceu care era avocat, ce e drept fără faima lui Ionel, și anume, de Vintilă Gheorghiu, ceva mai tânăr ca mine. L-am căutat și, spre cinstea lui, a acceptat să-l apere pe Iordache. La puțin timp după ce am luat legătura cu Vintilică, acesta mi-a adus prima veste bună de la arestarea lui Iordache: procesul urma să aibă loc la Secția a II-a a Tribunalului Militar București, președintele complexului de judecată fiind colonelul Pomârleanu - fiul unui țaran din comuna Manoleasa. Având în vedere ce relații bune existaseră între socrul meu³⁾ și sătenii din Manoleasa, l-am rugat pe Barbu⁴⁾ să vorbească cu Pomârleanu. Barbu a fost la înălțime și a reușit să-l vadă pe Colonel, rugându-l să facă tot ce poate pentru fiul meu. Dumnezeu să-l răsplătească, Pomârleanu s-a dovedit un mare suflet și, după cum voi arăta, a făcut foarte mult.

Ajung acum la un moment pe care nu-l voi uita toată viața: procesul din ziua de 29 noiembrie 1949.

Am fost admiși, împreună cu Marietta⁵⁾ în sinistru sală de ședințe a Tribunalului Militar. Când a fost introdus Iordache în boxă, împreună cu camarazii din lotul lui, cu greu ne-am stăpânit lacrimile. Toți cei cinci "acuzati" erau îngrozitor de palizi și de slabi, dar corect îmbrăcați și foarte calmi. Grație, desigur, lui Pomârleanu, rechizitoriul procurorului militar a fost extrem de blând, sugerând oarecum că

e vorba mai mult de o copilărie decât de un delict serios.

Prinzând din zbor această idee, Vintilă Gheorghiu și-a axat și el pledoaria pe această temă iar, în final, însuși președintele instanței a adoptat un ton de muștrare aproape părintească (după proces, Vintilică mi-a destăinuit că n-a mai văzut așa ceva la Tribunalul Militar). Acuzații au fost foarte demni, răspunzând scurt și politicos la întrebările președintelui și la cele ale avocatului. Peste câteva zile am aflat sentința: șeful grupului, un student în teologie - 5 ani închisoare corecțională, toți ceilalți acuzați - 2 ani. Domnul fie laudat că au scăpat atât de ușor, cu un alt complet de judecată puteau lua 10-15 ani.

Mă întorc, acum, la vorbitorul cu Iordache, pe care l-am avut duminică trecută la colonia Valea Neagră. La sfârșitul lunii iunie 1950, am primit prima carte poștală, în care mă anunța unde se află, precum și data vorbitorului. Am pregătit un pachet cu alimente consistente și, împreună cu Anda⁶⁾, am plecat sâmbătă noaptea spre Constanța. După un drum îngrozitor, care a durat toată noaptea, cu schimbarea trenului la Constanța, am ajuns Duminică în zori la gara Ovidiu de unde, cărând pachetele de alimente, ne-am îndreptat spre lagărul de muncă Peninsula Valea Neagră pe malul de nord al lacului Siutghiol. Împreună cu noi - sute de oameni veniți, pentru vorbitor, din toată țara. Ținuți la distanță de milițieni, la câteva sute de metri de gardul dublu cu sârmă ghimpată al lagărului, se aflau 70-80 de căruțe cu țărani, în special din Ardeal, sosiți încă din cursul nopții să-și vadă rudele aflate în colonie. M-am alăturat împreună cu Anda grupului de oameni de pe câmpul din preajma coloniei și am așteptat vreo 5 ore, sub bătaia soarelui dobrogean de iulie care ardea cumplit. Pe la două după amiază, pe poarta lagărului a ieșit un ofițer de securitate, păzită de vreo 10 milițieni înarmați, care a dat citire celor care aveau dreptul la vorbitor.

Am așteptat, cu sufletul la gură, să se strige: "Boldur Lătescu Gheorghe" și, într-adevăr, spre sfârșitul listei, am auzit numele lui Iordache. Rudele celor strigați se precipitau spre gardul de sârmă ghimpată, în spatele căruia era un spațiu de 5-6 metri arat (ca la frontieră), după care urma al doilea gard de sârmă ghimpată lângă care stăteau în picioare, înșirați, cei cărora li se aprobase vorbitorul. Era o hărmălaie de

neînchipuit, cei din afara lagărului aproape se călcău în picioare, încercând să identifice, printre sârme, oamii dragi pe care, cei mai mulți, văzuseră de ani de zile. Anda a reușit să-l vadă prima pe Iordache și a făcut loc cu greu, vis-à-vis de Iordache unde stătea el în picioare, de cealaltă parte a gardului dublu. Era foarte ars de soare și, aparent, sănătos, ambele părți ale sinistrei bariere se mișcau și se gesticula, dar nu se putea înțelege mai nimic. Bestiile care organiza revederea așa-zisul vorbitor aranjaseră totul așa încât să împiedice o comunicare între deținuți și familie⁷⁾. Dându-se seama că e imposibil să ne înțelegem prin vorbe, am renunțat să mai strigăm la Iordache precum și el la mulțumindu-ne să ne privim unul pe altul făcându-ne semne de afecțiune. "Vorbitorul" a durat cam un sfert de oră, după care gardienii i-au îndepărtat cu brutalitate pe deținuții aflați în apropierea gardului iar membrii familiilor acestora s-au întors pe câmpul față de lagărului. Aici am văzut zeci, sute dintre țărani veniți cu căruțe, cum aruncau pe câmp pâinile cu care veniseră la rudele lor întemnițate. Cei cărora li se refuzase vorbitorul manifestau în felul acesta protestul împotriva acestei măsură ticăloase.

În câteva minute, câmpul se umplu cu pâini de diverse forme și dimensiuni, care frământate și coapte sate de pe întreg cuprinsul țării, zăceau acum alături pe pământul uscat, în apropierea canalului Dunăre-Marea Neagră.

Am plecat spre București cu o tristețe în suflet, atât din cauza imposibilității de a vorbi cu Iordache cât și pentru nefericirea acestor oameni simpli, cărora călăii comuniști nu dăduseră voie nici măcar să lase pe câmp dragi câte o pâine.



Note:

1. Ion Argireanu, fiul doamnei Florica Gheorghiu, a fost și el oarecum implicat în organizația de rezistență din care făceam parte și, deși mama lui era o persoană influentă la Ministerul de Interne, n-a scăpat de închisoare, ce e drept, doar două luni. În anul 1970 a emigrat în Israel, apoi în Australia.
2. Liceul Internat din Iași.
3. Socrul colonelului Ioan Boldur Lătescu a fost Gheorghe Stroici, mare proprietar în comuna Manoleasa - județul Botoșani, foarte iubit de țărani. La invazia trupelor sovietice, în primăvara lui 1944, a rămas, în vârstă de 91 de ani, alături de țărani, sub ocupație rusească. Radio Moscova a vorbit despre el, arătând că n-a avut nimic de suferit. În realitate, rușii l-au batjocorit

și l-au alungat din conac. O săteancă imoasă l-a găzduit până în primăvara anului 1946, când Gheorghe Stroici s-a stins pe pământul unde a trăit o viață întreagă.

4. Barbu Stroici, fiul lui Gheorghe Stroici, este unchiul și nașul meu.
5. Marina Stroici, soția colonelului I.B.L. și mama mea.
6. Anda Boldur-Gheorghiu, sora mea.
7. Acest prim vorbitor în lagărul Peninsula Valea-Neagră a coincis cu inspecția colonelului Albon - directorul general al coloniilor de deținuți politici de la Canal. În cursul inspecției, el a intrat în baraca brigăzii 5, unde mă aflam și eu, tocmai când deținuții luau masa de prânz. Dintr-o neînțelegere, lui Albon i s-a părut că aceștia nu i-au răspuns la "bună ziua" și a dat ordin ca întreaga colonie să fie pedepsită. Astfel, deținuții ale căror

familii veniseră la Valea Neagră fără a fi anunțați prin carte poștală n-au primit vorbitor în acea duminică iar alții, printre care și subsemnatul, n-au mai avut, luni de zile, drept la vorbitor și pachet. Albon a fost implicat în seria de procese, intențate după moartea lui Stalin, unora din cei mai săngeroși asasini și tortionari ai deținuților politici. A fost condamnat la 2 sau 3 ani închisoare dar nu și-a executat pedeapsa, revenind la profesia lui de bază: croitor. În această calitate era foarte politicos, chiar slugarnic cu fostele lui victime cu care se întâlnea din întâmplare, pretinzând că nu și-a făcut decât datoria. Cât de mult seamănă între ele declarațiile călăilor comuniști care și-au pierdut puterea (Nicolski, Goicea, Drăghici etc.)!

Umbră lui Marx la Peleş

DA, STATUIA regelui Carol I (sculptor, Oscar Han, 1933) e la locul ei, străjuind monumentul Peleşului. De fiecare dată, venind, într-acolo îmi îndrept privirea: mai există? nu mai există? Există. Dar nu mă nelămurit persistă, o stare amestecată între mirarea cu încrederea, mirarea și simbolul unei Români încă rîvnite restă, an de an, după 1989, încrederea că relația profundă e mai persistentă decât accesunile comuniste și postcomuniste după așa-zisa abdicare din 1947. Da, Carol este tot acolo, într-o țară în care adrituitul imn regal, alungat, a lăsat loc unor marșuri impostor-hidoase, comuse, parcă, de înșiși prezidenții care se erindă de aproape cincizeci de ani coace. Pentru că aici nu e Anglia, nu e Germania, nu e Spania, Suedia, Olanda, nu e nici degenerata Franță, cu Marseleza ei vindicativă (dar, oricum, iată, învinoare), aici e țara în care fiecare prezident vine cu "imnul" lui. Da, Carol e mereu acolo unde trebuie să fie. Chiar și când prezidenții îl surghiunesc, temporar, în beciurile depozitului de la Osada. Da, cu atât mai mult.

DE-S lustragii? Să-mi pui, așa, ciorul pe suportul dintre genunchii ciurului și, în timp ce-mi văcsuiește pantoful (cu scîrț) și-mi turuie comezente verzi-și-uscate, să trag din țigare și să urmăresc damele pe bulivar. Dar, chiar vreau, trebuie, să-mi văcsuiesc pantofii. Intru la complexul esteșugăresc din buricul bulevardului solicit cu respect serviciul. Mă așez, să să fiu invitat. Maistrul, plin de sicr, îi face semn lui băiețică să-mi... Și, amegîndu-și probabil ofuri vechi și cîndu-i numai bine ochelarii mei (de intelectual, nu?), începe să turuie: că eu în vrut să-nvăț, dar taică-miu mi-a dat este plisc, da, că am vrut să fiu și eu omn, dar taică-miu... și dă-i și dă-i, și-mi tot fulgeră ochelarii cu rîca lui postoită, că eu... dar uite... bat cuie, și sar plombele. Nu mai pot răbda:

Dar cineva trebuie să facă și asta, zic. Mi-ar da cu șanu-n cap: da, dar de ce eu? Mă ridic, ies și, pe scări, îngîn: Are dreptate, dacă are dreptate. Pe bulivar, în dreptul gogoșeriei: Dar ce să-i fac?

ȘEFUL Complexului Peleş: vechi de cînd lumea în post. Pare de neînlocuit (cunoașteți maladia, nu?). A absolvit, se spune, o facultate de istorie, dar cum așa nu l-a tras spre catedră, și-a găsit culcuș în Peleşul acaparate de cei doi drăguți monștri, între timp împușcați. Speriat, sînt sigur, de gloanțele care zburăteau printre turnurile castelului în decembrie '89, și-a revenit repede, ca mulți alți congengeri, iar azi continuă să-și primească, jovial, invitații speciali, ca-n vremuri bune, cînd se număra printre puținii locatari ai blindatului castel, devenit dictatorial, îi primește deci pe cîte-o terasă mai retrasă, în cîte-o încăpere mai de taină. Nu se ferește: îi iese înainte oaspetelui iubit, prototipul activistului cu ghiul, îl îmbrățișează cu toată burta, după care trece la taclale, tolănit în fotoliu din recuzita palatului. Ceva, totuși, s-a modificat în figura istoricului-șef: s-a cănit. Și-a schimbat, cum ar veni, părul.

CUM să-i zici altfel, decît profanare, cohortei de mitocani care, trecînd prin țarcurile cu taxă, continuă să "viziteze" nu lăcașul regilor onești ai României, ci castelul în care s-au lăfăit țoapele impoștoare și invitații lor. O circumstanță atenuantă: oare imperialul Versailles nu-i bîntuit și el, zi-noapte, de papugii globului? Totuși, un bemol la cheia deriziunii regizate: n-am mai auzit, anul ăsta, ca-n ceilalți, cu atîta ignară obstinație, întrebîndu-se de traiul celor doi dictatori, aici, în castelul regal. În schimb, multă lume străină. Venind, probabil, și din regatele veșnice ale lumii. Să vadă, oare, că România a fost, și ea, o țară civilizată și nobilă? Sau să

constate comerțul cu acea Românie deocamdată dispărută?

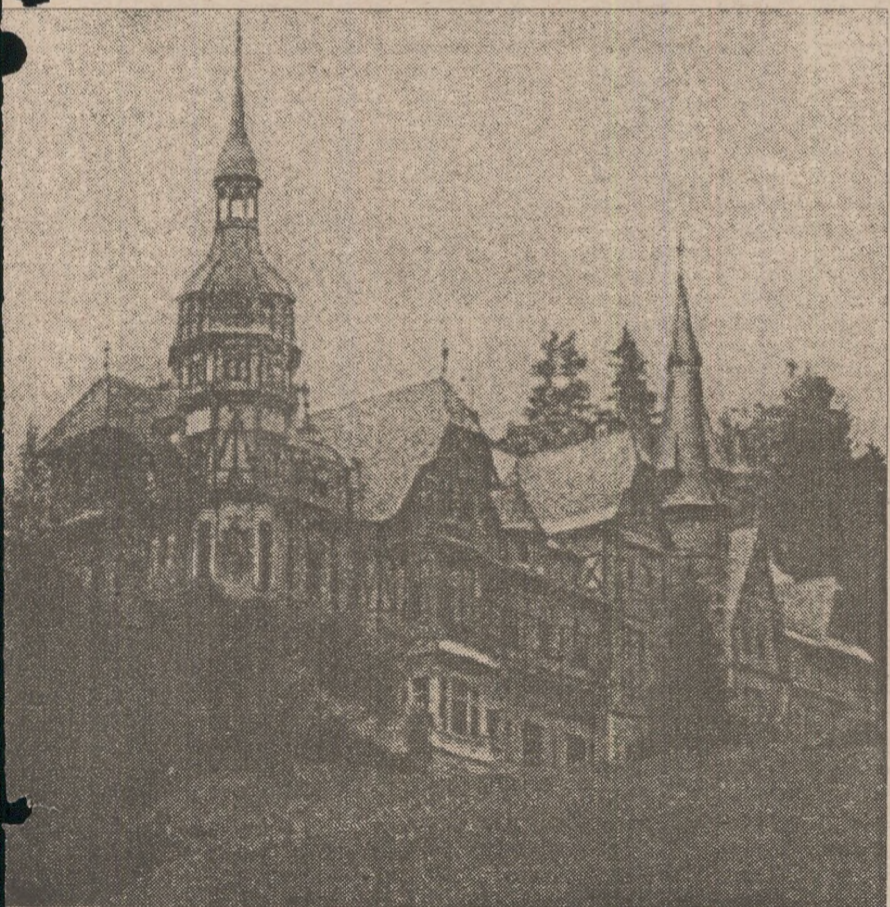
O ȘTIRE, la BBC, în liniștea camerei cu ferestrele în taluzul mereu crud al castelului: pod peste Dunăre, împreună cu bulgarii. Totul merge bine pînă la fixarea locului: bulgarii (pînă și ei!) îl vor mai spre vest, o consultanță britanică în chestiune e de aceeași părere, românii nu, ei îl vor mai spre est. Mai spre est! Demagogia regimului bate, invariabil, spre vest. Fapte au, însă, nedezmîntit, fața spre est. Cît mai spre est. Închid aparatul și mă întorc la Patapievici. Într-o pagină, fără tentă ironică, doar de discernare calmă a marxismului falimentar, printre motivațiile resentimentare ale omului Marx: hemoroizii. Diagnosticul îmi aparține și e pus cu o clipă înainte de-a adormi: noi, românii, suferim (încă) de hemoroizii lui Marx.

BULEVARDUL din Sinaia. Azi trebuie să fi apărut în "Monitorul" din Iași textul meu despre, evident, amuzata paralelă între umorul lui Andrei Pleșu și cel al lui... Mircea Crișan. Văd pe trotuarul opus un ins corpulent, făcînd notă frapant-diferită de restul pietonilor: mai întii pălăria, ceva între sombrero și canotieră, apoi toate celelalte, nou-noute, sigur scumpe, cămașa în dungi bej, cu butonii manșetelor vizibili, cred, și de pe Vîrful cu Dor, pantalonii ou-de-rață, cu dunga lamă-de-brici, pe umeri, lejer, ca să fie, o geacă buret, tot ou-de-rață, pantofii castană, sclipind din toți solzii lor șerpești, ce mai! apariție trăsnet. Zic: ăsta e Mircea Crișan. Și trec strada: Sînteți domnul Crișan, nu-i așa? Nu, domnule, îmi răspunde insul și, după doi-trei pași: Vă referiți la Mircea Crișan, nu? Da, zic. Nu, domnule. Și pleacă. După o oră, tot în dreptul Telefoanelor, iar omul meu: chiar nu sînteți Mircea Crișan? Se oprește, vădit enervat: Domnuleee... Și tace îmbufnat. Sînt convins că e Mircea Crișan, numai Mircea Crișan ar putea da spectacolul ăsta super vivant pe stradă. Îi întind mîna, mă recomand, spune că-s din Iași și încep să fac pași alături de omul care mă crede, cum altfel!, nebun. Îi spun că azi, chiar azi, am publicat ceva despre domnia sa în "Monitorul" și sînt extrem de fericit să-i anunț acum asta. Domnuleee... face din cînd în cînd. După vreo douăzeci de metri, fața lui prosperă îmi acordă primul zîmbet: Nu, nu sînt Mircea Crișan, sînt din Canada, din Vancouver, dar... m-am născut în Iași, în Tîrgu-Cucului. Ooo! zic și și-mi aprind țigara. Fumezi, domnule? se arată el scîrbit. Arunc țigara, gîndindu-mă că l-am ofensat aprinzîndu-mi-o pe stradă. De ce-ai aruncat-o? se miră contrariat. Mde! zic eu. Și urmează, fără să-l provoc, istorioarele lui cu indivizi care apar în ușa camerei de hotel cu automatul gata să tragă, cu partuze care, cînd le-mbrățișează, îl caută prin buzunare, cu șoferi care-l injuriază, provocator desigur, pe Iliescu. Și pe Coposu, zic. Nu, pe Coposu, nu, n-am auzit, dacă n-am auzit, ce să spun? Deci istorioare atroce cu chelneri care-i cer bacșiș numai în valută, cu... ce mai! Mi se face pielea găină. Pe lîngă noi trece unul, se oprește o clipă, se-nclină în fața omului din Vancouver și-l întreabă ce face. Pleacă. L-ai văzut? zice omul meu

născut în Tîrgu-Cucului, e chelnerul de la hotel, mielușelul, sub prosopul alb, imaculat, îi simt, de fiecare dată, pistolul. îl bag în mă-sa. Ajungem în fața hotelului și-n loc de rămas bun îl întreb de ce, totuși, nu se duce pe una din rivierele strălucitoare ale lumii. Cece? La revedere. Mă-ntorc și mai fac un tur. La chioșcul din dreptul pieții, m-aș opri să iau un Patapievici. Mă și opresc. Cineva, înaintea mea, îl roagă pe vînzător să-i schimbe cartea: Are multe foi albe, dați-mi alt exemplar, sau renunț, deși... Mă uit mai bine. Cine? Andrei Pleșu. Să cad, nu alta. Bună ziua, domnule Pleșu! Se-ntoarce, ușor surprins probabil de timbrul meu marcat de emoție: Vă salut, așa, vă salut și mă bucur să vă revăd. Cînd încearcă să-și bage cartea în geantă, citesc titlul: Relația maestru-discipol. Se putea? îmi zic: Noica-Pleșu, Pleșu... Îmi observase curiozitatea: Fleacuri, niște fleacuri, și se pregătește să-mi întindă mîna de despărțire. N-aș vrea să plece: cînd îl mai pot întîlni? Și, brusc, îmi sună-n ureche istorioarele omului din Vancouver. Mă și trezesc îndrugîndu-i lui Andrei Pleșu isprăvi cu individul care s-a ivit aseară, în ușa camerei de la Peleş, cu automatul în bandulieră, apoi cu midineta-cameristă, care, în timp ce-mi gîngurea fierbinte-n ureche, îmi pipăia buzunarele, cu șoferul de la Cota 1400. ofensîndu-l, diversionist, nu? pe domnul Iliescu, mă rog! cu chelnerul care, la masă, ține pistolul sub prosopul din sfințga. Și dă-i și dă-i. Surprind pe fața ilustrului personaj rictusul îndoielii și graba de-a mă părăsi. Nu, nu vreau. Și, ca să-i ofer argumentul decisivei autenticități, mă trezesc spunîndu-i: Sînt Val Gheorghiu, domnule Pleșu, chiar azi a apărut în "Monitorul", la Iași, un text de-al meu despre dumneavoastră: o paralelă, doar amuzată, se înțelege, între umorul dumneavoastră și... Nu mai spun și al cui, pentru că Andrei Pleșu a și plecat. Îl mai pot auzi: Fii serios, domnule, ești dumneata Val Gheorghiu cum sînt eu... Și aș fi vrut să spună... Mircea Crișan, dar... În dreptul librăriei, un cîine jigărit, roșu, încearcă să-mi treacă printre picioare, spre piață. Hai, să-l mîngîi. Rămîne țeapăn, mă privește pieziș și dă drumul unui schelălăit lung, lung. Lumea se oprește. O șterg. Cîinele intră-n normal.

SORB un bitter (mic) în bîrutețul de la Economat. Chelnerul, viezure cu ochelari candidi, revine aici pentru comenzile cu băutură. Ei? îl întreb iar. De cîte ori coboară din restaurant, trece pe lîngă mine, mirat-amuzat: A mai cerut și-o ciorbă de burtă (e o bătrînică, sau, care comandă fără contenire și tot zice cîte una, la care viezurele moare de plăcere: o și văd: e Nebunica Virginiei Woolf, din "Între acte", în talmăcirea nu mai puțin năstrușnicei Frida Papadache). Ei? îl întreb iar. Mai vrea și musaca, zice. Deci? cer, adică, bilanțul. Păi zice viezurele: Mastică, salată de vinete, ciorbă de potroace, ostropel, musaca, un chil de Cotnari, clătite. Mai iau un bitter. Ei? Îl descos iar pe viezure. Mai vrea și spaghete cu nucă. Stai! îi spun, fii atent, vrea să se sinucidă. Viezurele își face cruce și urcă-ngrijat. Regret cinismul, absolut gratuit, și cer ceva dulce, ce? orice: O șarlotă, vă rog!

Val Gheorghiu





Blaga despre al XVIII-lea secol transilvan

AVATARURILE și compromisiunile marilor scriitori interbelici după 1948 constituie, de mult, un capitol mereu analizat critic. Dosarul "colaboraționismului" fiecăruia e diferit, cu complicațiile și justificările sale interioare. La Blaga, se spune, ocupă un loc neînsemnat, deși, se pare, în arhiva revistei *Steaua* din Cluj s-ar găsi articole de circumstanță ale poetului, în șpalt, respinse de cenzură. Mai există și alte modalități, nespuse de inteligente, practicate de poet. Cum se știe, în 1948 marele poet și filosof e îndepărtat de la catedra sa de filosofie a culturii. A fost detașat cercetător la Institutul de Istorie al Academiei din Cluj. Aici trebuia să-și ia o temă de cercetare. Abil, și-a ales o temă care îi convenea și care nu putea fi respinsă de oficialitatea locală sau centrală. Tema a fost *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*. S-a pus pe lucru, și, apoi, a redactat lucrarea. A rămas într-o dactilogramă, purtînd data 1950. E probabil că i-a fost refuzată publicarea (nu din cauza titlului ci a numelui autorului) iar filosoful, resemnat, n-a insistat. Și chiar de insistă, nu obține o rezolvare dorită pentru că primul volum pe care apare numele poetului e tocmai din 1957, *Din lirica universală*. Manuscrisul a fost publicat abia în 1966 de George Ivașcu, cu note de subsol ale editorului semn că unele aprecieri ale lui Blaga mai trebuiau (și în 1966!) amendate. Și, totuși, la lectură, e evident că Blaga a făcut, atunci, în 1948-1950, concesii spiritului vremii. Într-un loc (p.21), descriindu-se situația generală a Transilvaniei secolului XVIII, autorul precizează că se intra "în perioada capitalismului manufacturier. Acest mod de producție îngăduie burgheziei posibilități de afirmare..." Altă dată (p. 22) se arată că "orientarea raționalistă convenea burgheziei în ascensiune", altundeva se învederau "interesele de clasă" și în altă parte, cînd se comentează mișcarea inițiată de călugărul Sofronie, se notifică: "s-a străruit prea puțin din partea cercetătorilor asupra dedesubturilor de natură economică și socială ale mișcării." (p. 42)

În ciuda acestor concesii explicite și chiar teme alese ca să nu fie respinsă, lucrarea lui Blaga din 1950 e bună și rezistentă. Desigur, pentru filosoful care, în 1943, își publica *Trilogia cunoașterii*, în 1946, *Trilogia valorilor* și, în 1947, *Despre conștiința filosofică* scrierea unei astfel de lucrări despre un capitol din istoria cugetării românești reprezenta, efectiv, o "mare trecere" de la un registru înalt creator la unul, minor, de istoricizare. Dar, repet, n-avea de ales și singura libertate de abilitate dovedită a fost găsirea acestei teme care, la urma urmei, îi era convenabilă. Studia, nu-i așa?, un moment fundamental din istoria afirmării luptei românilor transilvăneni pentru drepturile ce li se cuveneau, obiect tradițional de cercetare din partea istoricilor, al istoricilor literari sau culturali. O va lumina și din perspectivă filosofică. Lucrarea din 1950 a lui Blaga, devenită în 1966 carte, era una sincretistă. Comenta, într-un ansamblu coerent, deopotrivă fenomene religioase (trecerea la uniție), socio-economice (răscoala lui Horia sau statutul burgheziei române din Transilvania), filosofice (iluminismul iosefinist și expresia sa românească *Supplex libellus Valachorum*) și general-cărturărești (Școala ardeleană). Liantul acestor fenomene distincte și aflate de variate fenomenologic îl constituia ceea ce autorul a enunțat încă din titlu "gîndirea românească", insistent căutată în toate ale lor manifestări. Nu era, trebuie adăugat, un liant inventat ci, în fapt, unul adevărat, lesne detectabil atunci cînd se studia fenomenul transilvan în al XVIII-lea secol. Blaga nu făcea, aici, nici o concesie și, dincolo de concesii amintite, e

evident că autorul și-a exprimat nestînjinit opinia.

Primul capitol e consacrat fenomenului adoptării de către o parte a românilor transilvăneni a catolicismului. De fapt, a fost, înainte de toate, cum precizează autorul, trecerea clerului ortodox spre catolicism datorită promisiunii făcute că li se va ameliora situația și se va ușura accesul la învățătură a noilor generații. La sinodul din 1697 mitropolitul Teofil semnează actul convertirii. Cu condiția însă ca ritualul, posturile, sărbătorile să fie păstrate după biserica răsăriteană ortodoxă. Ortodoxia s-a păstrat, de fapt, prin această formă rituală. Această convertire a unei părți din românime s-a petrecut în condițiile cînd în Transilvania "națiunile politice" erau numai ungurii, sașii și secuii. Românii, cei mai numeroși, n-aveau drepturi politice iar starea de iobăgie în care erau ținuți devine de nesuportat, preoții fiind și ei tratați ca iobagi. De asemenea, religiile recepte erau cele catolică, calvină, luterană, unitariană, cea ortodoxă nefiind recunoscută. Cum majoritatea ungarilor adoptaseră confesiunile protestante iar sașii erau mai de mult luterani, Curtea de la Viena și Roma voiau să întărească religia catolică, ducînd acțiunea de convertire a unor români spre catolicism. Împăratul Leopold I a emis două diplome (1699, 1701) în întîmpinarea revendicărilor românilor ce primesc unirea. Mai importantă a fost cea de a doua, care, însă, n-a fost recunoscută de Dieta transilvană, ba chiar aceasta din urmă a protestat. Pierdea iobăgimea românească. Unirea cu biserica Romci a fost, deci, o tranzacție: ameliorarea situației preoților uniți. Dar speranța că în acest fel românii vor deveni a patra națiune politică a Transilvaniei s-a dovedit a fi înșelătoare. Acum intervine acțiunea lui Inochentie Micu Clain, devenit episcop în 1728 și în această calitate, membru - din 1732 - al Dietei transilvane. De numele lui este legată mutarea episcopiei de la Făgăraș la Blaj, care devine, treptat, centrul cultural al românilor uniți și al luptei pentru drepturile politice ale conaționalilor. Clain e un mare luptător, tragic în destinul său (ultimii 25 de ani de viață i-a petrecut în exil la Roma, neputîndu-se întoarce la Blaj, unde fusese instalat alt episcop). Dar înainte de a fi surghiunit convoacă la Blaj un sinod, la care au participat și mireni, chiar și ortodocși, care cere continuarea luptei pentru dreptul de a se recunoaște românilor statutul de "națiune valahă". Pentru prima oară în Transilvania, Inochentie utilizează ideea romanității și a continuității poporului român în Dacia, el fiind, de drept, ca moștenitor al romanilor, cea mai veche populație a principatului. Cum, atunci, pleda Inochentie Micu Clain, să n-aibă drept la "națiune politică" populația cea mai veche a principatului, latină (romană), prin excelență? Spiritul de revoltă s-a înregistrat și din partea ortodocșilor, proces incununat prin răscoala lui Sofronie (1759). Răscoala lui Horia, petrecută în 1784, se produce pe fondul promisiunilor lui Iosif II de a desființa iobăgia, promisiune nerespectată de nobilimea transilvană. Autorul descrie pe larg răscoala, explică de ce a avut loc în Munții Apuseni, care îi era programul și ecoul ei european. Un capitol special examinează fizionomia burgheziei românești incipiente în Transilvania secolului al XVIII-lea. Semnificativ era numai auzul spusit de școli românești (nu numai la Blaj). Datorită lui Șincai a spusit în 12 ani la vreo trei sute. De asemenea, tot datorită luministului Iosif al II-lea și ortodocșii își deschid școli. Acest proces de luminare a poporului a creat condiții favorabile apariției burgheziei române, sporind numărul negustorilor și al funcționarilor. Conștiința națională a românilor, subliniază autorul, e în creștere evi-



Lucian Blaga, *Opere*, vol.12. *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*. Editura Minerva, 1995.

dentă. Inochentie, știe Blaga, ar fi fost în posesia unei copii a *Hronicului* lui Cantemir. Dar ceea ce a fost la cronicarii moldoveni și apoi la Cantemir o idee judicioasă, la Inochentie și, apoi, la Școala Ardeleană devine o armă de luptă politică. Se înregistrează chiar și un proces lent de laicizare a conștiinței naționale, la care participă deopotrivă uniții și ortodocșii. Un întreg capitol e, cum spuneam, consacrat filosofiei luminilor și expresiei ei românești care a luat forma aceluși vestit memoriu *Supplex libellus Valachorum*. Un loc special e acordat, aici, analizei luminismului absolutist al lui Iosif al II-lea, care a urcat pe tron în 1781 (după ce, multă vreme, a fost coregentul mamei sale Maria Tereza) dar, din păcate, moare în 1790. Pe vremea domniei sale a fost desființată iobăgia în Transilvania și s-a preconizat o mare reformă a învățămîntului public. După moartea sa, magnații națiunilor politice din Transilvania au contraatacat pentru a-și menține situația dinainte. În 1791 se produce, ca reacție a românilor, acel memoriu vestit, (*Supplexul*), la elaborarea căruia el colaborat efectiv sau cu sfatul Samoil Clain (nepotul lui Inochentie), Gh. Șincai, Ion Molnar-Piuariu. Memoriul cerea împăratului reintegrarea națiunii române în drepturi egale cu ale celorlalte națiuni, socotindu-se că înainte le-ar fi avut și le-au fost răpitate. Blaga precizează că "osatura programului și a revendicărilor expuse în *Supplex* rămîne împărțirea feudală a societății în clase privilegiate, ce se bucurau de drepturi și imunități, și în masa de jos, a iobăgimii și a jelerimii, asupra căreia apăseau amarele sarcini".

Cel mai amplu capitol, aproape jumătate din lucrare, e consacrat Școlii ardelene. După un preambul general, paragrafe speciale sînt consacrate corifeilor acestei mari orientări în spiritul public din Transilvania secolului al XVIII-lea, Samoil Clain, Maior, Șincai și, în alte condiții și departe de Transilvania, Budai-Deleanu. Să citez această apreciere generală: "Ei se simt chemați să împlinească năvalnic ceea ce istoria neglijase o mie de ani. Ei aveau conștiința că pun pîrghia ca să înalțe la nivelul de lumină al secolului un masiv de munți cu funduți în tenebre. O întreagă lume a spiritului trebuia clădită, la repezeală, ca să răscumpere istoria pierdută, «Cartea» și «învățătura» erau pentru ei mijloacele unui salt istoric, ce trebuia grăbit și stimulat pe toate căile. E vorba de un adevărat mesianism al cărții... Ce-i mîna, ce-i întărîta? Credința în primul rînd. Cărțile erau pentru ei cărămizi pentru zidirea lumii. Și ei se simțeau chemați să pună umărul la zidirea unei lumi în grai românesc". Sublimă caracterizare la înălțarea căreia au contribuit, deopotrivă, marele poet și marele cugetător.

Cum necum, în vitregele condiții în care a fost concepută, a rămas de la Blaga această carte fundamentală despre frământatul secol al XVIII-lea transilvan. Cartea, apărută, cum spuneam, în 1966, e reeditată acum în ediția integrală a operei lui Blaga, începută, sub coordonarea d-nei Dorli Blaga la Editura Minerva, în 1974. Cu această carte, care e al 12-lea volum, se încheie, în acest an centenar, ediția Dorli Blaga.



„Disperarea speranței“

VERBUL *a dispera* și familia sa lexicală (infinitivul lung substantivat *disperare*, participiul adjectivizat *disperat*, -ă) constituie încă obiectul unui dezacord între normă și uz. În volumul *Limba română corectă* (coordonator V. Breban, 1973), *dispera*, *disperare*, *disperat* sînt înregistrate ca greșeli, de același tip cu *dizordine* pentru *dezordine* (p.187). În micul său *Dicționar al greșelilor de limbă* (1982), Al. Graur considera inacceptabilă forma cu -i-, recomandînd: "a *dispera*, nu a *dispera*; prima formă vine din latinește, dar poate fi interpretată și ca formată în românește, de la a *spera*; cea de-a doua vine probabil din italiană, dar poate fi înțeleasă și ca pronunțare regională românească a celei dintîi" (p. 37). Argumentul - posibilă interpretare ca rostire populară - nu e foarte puternic, dar preferința lingvistului se baza și pe tradiția cultă. Formele *desperare*, a *despera* sînt curente la autorii clasici (la Eminescu, de pildă) și în dicționarele mai vechi. În DEX (1975) formele cu *e* sînt cuvinte-titlu, iar cele cu *i* apar ca variante (neliterare). DOOM (1982) admite a *dispera*, *disperare* ca variante literare libere, punînd totuși pe primul loc, în continuarea liniei tradiționale, formele cu *e*. Cred că uzul a impus formele cu *dis-*; pe celelalte - care mi se par a avea azi un aer de prețiozitate arhaizantă - nu le-am mai înfîlțit în ultimul timp (titlul *Pe culmile disperării* a contribuit, dacă mai era nevoie, la prestigiul de formă literară a substantivului).

E interesantă, pe de altă parte, evoluția semantică a termenului *disperare*. Cuvîntul intră în alcătuirea a două locuțiuni adverbiale: *cu disperare* și *în disperare*; doar prima este înregistrată de DEX, cu o explicație oarecum ciudată a sensului secundar: "fig. (în legătură cu modul de a munci, de a se strădui etc. pentru ceva) din toate puterile, aprig". E puțin probabil ca sensul să fie aflat de strîns legat de *muncă* pe cît sugerează definiția citată; corespondentele din alte limbi înregistrează o evoluție asemănătoare, "disperarea" fiind interpretată adesea ca stare activă, de înverșunare combinată cu indiferență față de consecințe. Oricum, locuțiunea *în disperare*, caracteristică registrului colocvial (ca și *în demență*, *în prostie* etc.) a căpătat un sens intensiv foarte general, creat prin hiperbolă: "mîncă în disperare"; "o circă de rufe atîrnate în disperare la uscat" (Gazeta de Vest, nr. 36, 1990,8).

Prin sensurile intensive dobîndite, *disperare* nu mai intră într-o relație de antonimie simplă cu *speranță*; acestuia i se opun mai direct *deznaștere* sau *descurajare*. Asimetria cuplului de termeni e și de sursă etimologică, în măsura în care, deși au o înrudire mai îndepărtată, *speranță* e un substantiv împrumutat ca atare din italiană, iar *disperare* un abstract verbal format în română. Extinderea semantică a substantivului *disperare* și obscurizarea înrudirii permit o figură etimologică, prin asocierea aparent absurdă a două noțiuni contradictorii. La un moment dat, această asociere a devenit aproape un clișeu jurnalistic, înfîlțit în mai multe variante: "La Tîrgoviște se speră cu disperare..." (*Tineretul liber*, 587, 1992,2); "Disperarea speranței puse în..." (*Cotidianul* 174, 1992, 2); "Speranța disperată" (titlu, în *România liberă* 646, 1992,1). Asocierile, desigur intenționate, sînt totuși pe muchie de cuțit: între valoarea retorică de oximoron sugestiv și riscul de a apărea ca erori de logică.

Ne sutor ultra crepidam!

- Într-o discuție mai veche, vorbeai, pomenindu-l pe Ortega y Gasset, de invazia omului-masă, ale cărei consecințe se văd peste tot și în planul vieții adesea lipsa de preocupare pentru asumarea, cultivarea și sporirea exigențelor (însușiri ale elitelor; după același filosof spaniol), reducerea dramatică a responsabilității individuale, refuzul de a face alte eforturi decât cele necesare supraviețuirii etc. Întrebarea poate părea artificială, dar ea trebuie pusă: cum credeți, domnule Paleologu, că se poate ieși din această situație?

- Nealinirea este primul gest împotriva masificării și ea este obligatorie. Nealinirea este o manieră de a sabota, de a boicota masificarea. Se poate ca nealinirea să fie stupidă, să conțină calitatea curajului, dar să aibă un defect grav de inteligență ori de judecată. E stimabil curajul, dar nu e stimabil curajul honorific-tronc și fără finalitate. E ca și cu eroismul: nu poți să te faci erou, nu poți să ai carieră de erou. Erou nu ajungi decât într-o împrejurare constrângătoare când nici o altă soluție nu e posibilă. Deci eroismul este o atitudine utilitară, disperată, dar utilitară: o șansă la mie, dar o joci!

- Pentru a nu rămâne în planul ideilor generale, vreau să vă supun atenției un caz concret: proiectul ortografic propus și mai târziu votat (respectiv, pe 18 februarie 1993) de Academia Română. Proiectul prevedea scrierea lui *â* din *a* în anumite condiții grafice și înlocuirea formei *sint* cu *sunt*. Împotrivirea specialiștilor față de această pretinsă reformă ortografică, concretizată în nenumărate dezbateri, moțiuni de protest, articole științifice și de atitudine, toate încercările lor de a trezi opinia publică, mai precis, luarea-aminte a conștiințelor responsabile de abuzurile comise în numele acestei schimbări, au rămas până la această oră, practic, lipsite de consecințe. Puține redacții, de reviste și puține edituri nu s-au aliniat reformei ortografice. N-a găsit nimeni necesar însă să facă ceva mai mult împotriva impunerii noii ortografii, declarând, de exemplu, o amplă campanie în presă, ori chemând la o dezbateri publice pe această temă pe toți cei competenți, în sfera profesională și morală. Este drept că proiectul ortografic "Drăgănescu", după cum a fost numit după numele fostului președinte al Academiei, domnul Mihai Drăgănescu, a fost bine primit, din nefericire, de două mari categorii de oameni, pe care probabil că numai acordul dat schimbării lui *â* din *a* cu *î* îi nește, restul, destinele, opțiunile care-i definesc etc., despărțindu-i. Prima categorie o formează cei care văd în schimbarea acestei ortograme o revenire în ortografia din 1932 (cu toate că nu e vorba în realitate de o revenire), apreciată fără un prealabil și oricât de sumar examen, drept mai bună ori singura bună. O minimă informare pe această temă i-ar fi pus în situația de a afla că, de fapt, din punctul de vedere al specialiștilor, ortografia aplicată începând cu anul 1954 încoace este cel mai mare câștig, teoretic și practic, din tradiția scrierii în limba română. Ar fi știut, de pildă, că pentru sistemul ortografic din 1954 lingviștii au luptat din 1928, iar faptul că ei n-au reușit să-l impună în 1932 se datorează unui grav neajuns al funcționării Academiei care a hotărât, atunci ca și în zilele noastre, să legifereze o normă de scriere cu concursul dat de o majoritate de specialiști (a academicienilor) a căror pregătire de specialitate este cu totul alta decât cea filologică.

- Zeci de ani "Viața Românească" de la Iași a fost scrisă cu *î* - "Viața Românească" este o aberație! A scrie "Viața Românească" înseamnă a ignora spiritul ei. Se spune "fondată la 1906", ceea ce nu-i adevărat, "Viața Românească" cu *â* din *a* este fondată acum, recent.

- Cealaltă categorie de intelectuali care au primit ca pozitivă reforma "Drăgănescu"...

- Păcat că nu-l cheamă Coriolan!

- Ba poate chiar cu entuziasm, este formată de cei care, conservatori fiind și rămânând fideli liniei de stînga, aderă la o schimbare impusă, pasă-mi-te, de pe poziții adverse, ca să(-și) creeze impresia că ei înșiși s-au schimbat. Așa ar putea fi explicat zelul cu care schimbară ortografia din 1953 a fost prezentată de Academie ca retrogradă, mizându-se pe impactul pe care îl are în societatea de astăzi contextul politic ori veșmîntul ideologic (stalinist) în care s-a produs respectiva reformă. În schimb, au fost omise, cu bună știință, amănunte revelatoare asupra legitimității științifice a reformei din 1932, cum este cel anterior pomenit sau cum ar fi acela legat de faptul că ideea de a vota în Academie aspectul grafic al unui sunet a pornit de la un eminent geograf, Simion Mehedinți, care s-a ridicat într-una din ședințele Academiei Române din 1932 pentru a spune că nu este de acord ca limba română să nu conțină acel element de latinitate din litera *â*!

- Ca și când latina n-ar avea decât vocala *a*...

- Așadar, în 1932, ca și în 1993, Academia Română a impus niște reguli ortografice în virtutea unui viciu de funcționare. Ceea ce surprinde este ușurința cu care majoritatea intelectualilor au tratat și tratează în continuare consecințele practice și morale care decurg din acest fapt. Nimănui nu-i pasă că unii scriu cu *â* din *a*, alții cu *î* din *i*, cei mai mulți cum dă Dumnezeu, și că dezordinea instalată în scrierea limbii române nu va întîrzia să-și arate roadele, mai ales acolo unde, ca în Basarabia sau în alte ținuturi locuite de români, existau și așa destule dificultăți în unificarea normelor de scriere sau, în general, în adoptarea normelor literare ale românei actuale. Este de neexplicat și indolența noastră față de un abuz de competență, echivalent cu un act de samavolnicie față de știință și față de realitatea practică a scrierii, ca să nu mai vorbim de gravele prejudicii aduse demnității unei categorii profesionale și, prin extensiune, codului deontologiei. Nu mai pomenesc nici de dezonoarea care li se face unor mari lingviști români și străini, ca Eugen Coșeriu, Alf Lombard - din străinătate - sau celor din țară, care, la fiecare întîlnire științifică, consimt să treacă, în mod programatic, printr-un fel de ritual al rușinii de a fi contemporanii "neputincioși" ai unei reforme ortografice neștiințifice, abuzive și aberante.

- În legătură cu ortografia, mă voi referi, mai întâi, la perioade mai vechi, ca să fie pentru mine mai clar, căci noi nu putem vorbi de ortografia românească de prea mult timp, din cauză că nu se scria cu litere latine și atunci nu putem să avem niște modele ortografice de la care să ne reclamăm printr-o tradiție. La început, când s-a trecut la alfabet latin, la alfabetul de tranziție latin, au apărut toate reconstrucțiile, toate elaborările astea etimologice ale școlii latine, care ne par nebulii astăzi, dar care pe atunci erau niște șovăieli și niște încercări legitime, chiar dacă astăzi ni se par grottești. Eu am aici, în bibliotecă, o

carte, *Poesie generale*, a lui Heliade, care este scrisă într-o manieră să te prăpădești de rîs, acum este de un haz imens, dar era scrisă cu toată seriozitatea și cu voință de a exemplifica și de a impune un fel de a scrie în românește. Dacă ne uităm la ortografia interbelică, e destul de bizară, nu altfel pentru că e cu *â* din *a* sau nu știu ce. *Â* din *a* s-a adoptat tot așa, printr-un fel de ucaz și a fost alternantă. De fapt *â* din *a* este o reminiscență a școlii latine, dar care este ignorantă în limba latină, fiindcă nu se știe, nu?, că și *i* este o vocală care există în limba latină și că *sunt* și *sînt* sînt forme verbale diferite, dar e același cuvînt. Și nu se înțelege: de ce scrierea cu *î* din *i* ar fi mai puțin latină decât cea cu *â* din *a*? De asemenea, dacă te uiți în tipăriturile interbelice, te poate uimi persistența unei prețiozități de ortografiere franțuzească atunci cînd se putea foarte bine asimila același cuvînt în albie românească!

- Întorcîndu-ne la chestiunea ortografică din zilele noastre și la "beneficiile" proiectului "Drăgănescu", vă rog să ne faceți cunoscută poziția dumneavoastră!

- În cazul de față aș spune vorba faimoasă: *Ne sutor ultra crepidam!* Opres-te-te la competența ta! Și bănuiesc că domnul Drăgănescu are o competență, în care eu nu mă bag, fiindcă nu sînt de domeniu, deci nu pot să-l judec. Dar are o competență, acum are alta, politică, unde lucrurile sînt mai discutabile, pentru că politica este aceea pe care o faci. Celălalt, care e de altă parte, poate să nu te considere competent tocmai pentru că faci politica pe care o faci și care nu este a lui. Cît privește decizia Academiei, și sub formă legiuitoare, aceasta nu intră în atribuțiile ei. Ea poate să adopte o anumită reglementare care ține de o concepție științifică asupra căreia a căzut de acord plenul Academiei, dar ea nu poate fi impusă ca lege!

- Și nu cred că se poate cădea de acord în plenul Academiei împotriva părerii specialiștilor, împotriva adevărului științific și a bunului simț practic. Este de neînțeles cum unii vor *â* din *a* și alții *î* din *i* și să apere știința, roadele cercetărilor științifice, poate ajunge în situația de a încălca primul codul său deontologic! Oricum, greșeala, abuzul de competență s-au produs! Consecințele acestora nu sînt deloc minore, cum li se vor fi părînd celor care-și scuză ori își justifică în felul acesta neimplicarea, ca să nu zic nepăsarea. Iar din cauza indiferenței intelectualilor, a celor care au mijloacele potrivite și puterea de a lupta împotriva acestei situații, echivalentă cu o formă de barbarie în plină civilizație a secolului XX, lucrurile se complică. Se pune întrebarea, firească ce-i de făcut, nu numai cu ortografia nouă, tocmită anume parcă pentru a determina o involuție a scrierii în limba română, dar și cu "liniștea" de și mai rău prevestitoare a scriitorilor și a intelighentsiei noastre față de acest caz? Cînd nu-i vedem implicîndu-se în acest caz, minor doar în aparență, întrucît efectele lui, în plan istoric, geografic, sînt inevitabile, am putea spera să-i vedem implicați în cazuri mai grave ori mai costisitoare pentru confortul orgoliului lor?

- Eu zic că revenim, în scriere, la un stadiu pe care noi nu l-am avut complet, atunci cînd l-am avut, în perioada latină și italianizantă, revenim la stadiul Montaigne; va scrie fiecare cum îi va veni, chiar pe aceeași pagină în mod diferit.



- Comparația nu poate fi primită fără obiecții. Alta era situația scrișului în timpul scriitorului francez de care vorbiți și altele erau cauzele diversității ortografice, ca să nu mai vorbim că ea era pe atunci oarecum întru tot firească, nu provocată și artificială cum este la noi, astăzi.

- Știu! De exemplu, exista, pe atunci, o bună cunoaștere a limbii latine, a cărei ignoranță astăzi ne afectează!

- Și pe care, de altfel, noul proiect ortografic nu o diminuează, nici n-ar avea cum s-o facă, fiindcă aplicarea lui nu pretinde cunoașterea limbii latine (cum o pretindea, într-o oarecare măsură, cel din 1932). Se știe doar că regulile scrierii "Drăgănescu" instituie o schimbare a poziției *â* din *a* și în cuvintele de origine neromanică, și în cuvintele onomatopeice...

- Întrebați ce e de făcut în situația actuală cu ortografia limbii române. Mai întâi și-ntîi, nu trebuie neglijată confuzia de competențe care s-a instaurat în Academia Română! Nu e de mirare: uitați-vă la componența ei! Pe de altă parte, s-a instaurat la noi părerea că orice fenomen al realității trebuie modificat sau decis printr-un ucaz: se poate schimba cifra gradelor de fierbere a apei, hotărîndu-se că va fi 115° sau 98°, se pot aboli legea cererii și a ofertei etc. Adică orice se poate face prin legiferare. În acest plan, al legiferării, se amestecă lucrurile. Se situează pe același plan legea, dispozițiile, rezoluțiile, ordinele, indicațiile..., toate acestea devenind legi. Or, dacă toate sînt legi, bineînțeles că nu mai există nici un fel de lege. Și noi trăim, cum și trăim de atîta vreme, de cinci ani de zile, în țara fărădelegii. Am trăit 45 de ani în țara fărădelegii și acum trăim în țara fărădelegii. Nici o lege nu este reală, nici o lege nu este ca lumea făcută. Legile sînt concepute brambura, fiind într-un fel de mișcare centrifugă, care le face inaplicabile și irespectabile, iar nerespectarea legii ne duce la niște consecințe teribile. Cînd votezi legi nerespectabile sau cînd provoci legi nerespectabile, crezi o primejdie socială teribilă! Dar în privința ortografiei, despre care este vorba, dacă o decide Academia, trebuie să o decidă cu competență și nu prin influența unui șef oarecare. Al doilea: să o decidă într-un moment cînd, practic, e posibil de efectuat, nu așa oricînd. Și al treilea: să țină seama de ceea ce este important cu adevărat. Această lege, așa-zis reparatorie, n-a reparat singura gravă, nu eroare, ci infracțiune față de limba română, adică acea măsură care venea în avantajul agramatismului și care a fost suprimarea apostrofului, ce nu s-a reintrodus, ceea ce duce la niște monstruoziități nemaipomenite în scrierea multor cuvinte.

- Și ca și cum n-ar fi fost destule cele deja existente, apare Hotărîrea Academiei care a hotărît să revină la un nivel incalculabil. Vă mulțumesc foarte mult pentru bunăvoința de a discuta pe această (disprețuită) temă!

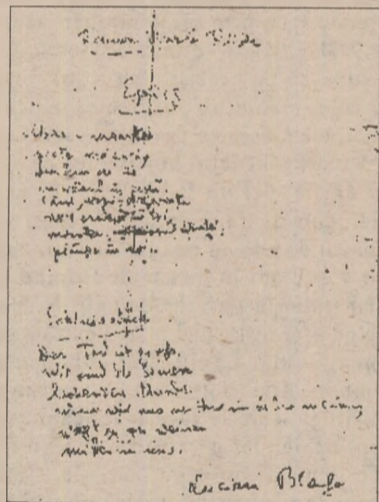
Lucia Cifor

Comandorul de marmoră

ERAM ca ucenicii din vechile balade germane străbătând Bavaria, Westfalia, în căutarea Meșterului absolut și definitiv, după ațiți mici meseriași, de ocazie. Urcam pieptiș dealuri, munți, și de pe culmile lor, osteniți cum eram și înfomețați, strigam tare în jos, cu palmele la gură, spre câte un sătuc pitit în vale: *Caterinooo... ce ai gătit tu azi?!... was hast du gekocht?! Era o joacă veselă, din culme în culme, hămeșiți, dar hotărâți să ne recăpătăm forțele, înainte de a da ochii cu marele căutat, cu Meșterul suprem. Și, într-o zi, îl găsirăm. De fapt, îl vedeam înțuia oară, astfel cum era el în realitate, fiindcă, în arșița verii din Bărăgan, unde îl mai zărisem cu ani în urmă, mi se păruse doar o nălucă, sosită să-și vadă muza, studenta muribundă, prințesa blondă a țirgului meu, despre care mai scrisese.*

*
* *

SUIAM cu Nego, prin anii cincizeci, scara de marmoră a palatului regal, - aripa unde se afla muzeul. La prima spirală largă a treptelor strălucind de soarele primăverii indiferentă la ce se petrecea pe pământ, Nego mă apucă deodată de braț; și, cum la emoțiile mari se bîlbăia, șopti, parcă îngrozit: *Bbbblaga!* Apoi se precipită în sus, cîștigînd două-trei trepte, fără a pune piciorul pe treapta pe care coborînd, Lucian Blaga se oprise, recunoscîndu-și prietenul de la Cluj și Sibiu.



Era, în fine, el însuși. Cel adevărat. Nu apariția, nu fenomenul de la Urziceni. Un domn deosebit, înalt, solemn, avînd pe față gravitatea înghețată a Europei de mijloc. Drept și distant. Țin minte că, fulgerător, în gînd, îl asemuiam cu *Don Juan*; nu împietritul, nu *Comandorul de piatră*, ci unul scos, tăiat, smuls dintr-un bloc de marmoră. Și-atunci, Ion Negoșescu, vorbindu-i cu aprindere, își aduse aminte de mine, situat la vreo șase-șapte trepte în urmă și, ca o calfă, mai înaintată în meserie, îmi făcu semn să urc, mie, bietului ucenic, și-am suit ca-n vis și am strîns, de jos spre înălțime, mîna întinsă moale, cercetător, fără vreun surîs; nimic magic, ceva ca o tresărire, sau vreun interes, deși Nego era o garanție.

La despărțirea, țepănă, protocolară, știu că lui Negoșescu îi zîmbise, însă și asta, scurt și formal, cum sunt făcute să suridă statuile, numai o dată, și - o dată pentru totdeauna.

*
* *

ÎNAINTE de prima lui rundă de închisoare, Nego mi-a dăruit o filă, încă de pe atunci veche, cu o strofă din Rainer Maria Rilke tradusă de Blaga, scrisă fin cu creionul, și pe care serviciul tehnic al *României literare* sper să izbutească a o reproduce cît mai citeț. De aproape 40 de ani o port într-un plic, ros și el, într-o învelitoare de piele. De teamă să nu se sfișie, fila, gata să putrezească, o lipisem cu grijă pe o coală de hîrtie mai nouă, și ea învechită, captușind-o cu mania, cu minuția celor ce-și fac și își păstrează ierbarele.

Este înțuia oară cînd o încredințez tiparului:

Epilog

Mare e moartea
peste măsură,
Suntem ai ei
cu răsul în gură.
Cînd, arzătoare, viața
ne-o credem în toi
moartea, în miezul ființei,
plînge în noi.

Lucian Blaga

Descrețirea frunților

CÎND te apropii de lumea veche a slovelor românești cu dorința sinceră de a hălădui, câteva clipe măcar, exclusiv în aria literaturii propriu-zise, dai, dezamăgit întrucîtva, peste altceva și te simți împins să cauți explicații politice și justificări sociologice la tot ce observi. Am scris și altădată despre consecințele absenței, la noi, a unui sistem coerent de școlarizare. În condițiile evului mediu occidental, acesta se întemeia pe școlile ce funcționau în mănăstiri, la curțile feudale ale suveranilor și vasalilor în comune, în cetățile-republici; la un nivel superior, se aflau universitățile și academiile. În general vorbind, activînd în incinte bine protejate în spatele zidurilor puternice, toate aceste instituții onorabile erau frecventate de populația urbană înstărită. Inexistența, la noi, a unei populații orășenești cultivate, a unei burghezii bogate care să-și poată permite să se retragă uneori în viața particulară spre a gusta voluptatea ceasurilor de tihnă și plăcerile galante explică - în mare măsură - lipsa unei literaturi laice bine conturate și constituite organic. Laice, sau, mai concret spus - *lumești*, adică a beletristicii desfătării legate de imaginație, fanție, sentimente, amuzament, deliciale formelor cultivate de dragul formelor. Trei secole la rînd, cei ce produceau stihuri au părut să fie preocupați numai de căutarea obstinată a lui Dumnezeu și de slăvirea numelui lui (prin *psalmi*, *rugăciuni*, *imnuri*), de fortificarea virtuții și de educarea în spiritul smereniei creștine (prin *meditația morală*) ori de istorisirea unor întîmplări istorice în spiritul aceleiași smerenii. Din necesități conjuncturale, ei s-au simțit adesea datori să-și elogieze protectorii, fie, direct, prin *ode*, fie, indirect, prin *epigrafe*. Toate acestea presupuneau precumpănitoare intenții religioase, pedagogice, istoriografice, encomiastice, o anume sobrietate indigestă, o ținută sacramentală, o solemnitate aspră, stîngace și nobilă. Din acest peisaj al poeziei cernite, veșnic încruntate, neostenit ceremonioase a medievalității noastre tîrzii, au lipsit, multă vreme, gratuitatea, savoarea, bucuria vieții. Cînd putem semnala, în literatura noastră, apariția, în poezie, a voluptății și a rîsului, cam de cînd se poate vorbi de descrețirea frunților, de lepădarea veșmintelor poești? Cînd s-a făcut pasul de la smerenie la delectare, și mai ales cînd au început a fi cîntate femeia și vinul? Căci rîsul și celebrarea deliciilor vieții hotărînesc o lume și anunță, în literatură, zorii unei epoci noi. Istoricilor literari le este cunoscut un *Kentek Róményésk de dragoszte*

szkrisz - traducerea atribuită lui Mihail Halici-fiul - a unui *Cantio de amore* compus în ungurește la Sibiu, în 1660 și păstrat în *Codicula Matráy*. Chiar dacă e de presupus că a circulat (Nicola Petrovay îl copia în 1672), singurătatea, prețiozitatea barocă, mecanică și artificioasă a acestei traduceri care evocă, melancolic, după prescripțiile modei și ale codului curtenesc, în fraze, măsuri și "rime" chinuite, o iubire pierdută ne fac să căutăm în altă parte și în alte vremuri momentul apariției năvalnice a erosului în poezie. Ne gîndim la culegerea de *Kintyets Kimpenyesty ku glazuri rumunyesti* (tipărită în 1768 cu litere latine și în 1780 în chirilice) în care, în afară de 4 poezii ungurești, 14 sînt poezii "lumești" în limba română (*Făptura uneia*, *Cîntec după ibovnică scăpută*, *Căroră le plac fetele și rumâncile...* etc.). Citindu-le, realizezi imediat că nu te afli în fața unor exemplare din cunoscuta serie de poeme codificate, impersonale, care refac, de fiecare dată, cu eleganță, portretul-robot al femeii ideale. Chipul, de aici, al iubitei are prea puține elemente în comun cu cel din poezia trubadurescă, din poezia "aulică și curteană" (cum o numea Dante), cu cel din literatura cavalierească, sau din cărțile care expuneau doctrina amorului ca "știință veselă" și prilej de galanterie.

Este îndeajuns de deosebit și de cel proliferat de stihurile de mai tîrziu ale boierilor noștri moldoveni și munteni. Mai aproape de sentimentalitatea plebea și de natură, spiritul înfocat, senzual al autorului sau autorilor necunoscuți dă naștere unor descrieri vii, fără urmă de artificiu și de retorică și care trădează, în fiecare vers, bucuria păgînă a dragostei trupești. Te stupefiază naivitatea neînveșmîntată a sentimentelor, elementaritatea, sinceritatea, brutalitatea impresiilor. Rustică și nu idilică, de o simplitate uimitoare, poezia e o simplă izbucnire care ne face să auzim sunetul inocent al naturii, gîfuitul lighioanelor în rent. De un entuziasm liric adevărat, aceste mărturisiri ale unei inimi răscolite și dornice par expresia unei vieți aflate sub semnul firescului, a unei vieți nemijlocite de coduri, texte și concepte. Senzația acută a unei senzualități viguroase este accentuată de lipsa de rafinament artistic a textelor, de limba încă nesigură, cu lexic local, și cu formulări spontane, stîngace, impudice, suculente, ieșite din binecunoscuta directitate ardelenască a zicerii.

Ocean

Unchiul Mite

AM VĂZUT într-un film promptitudinea cu care o cameleon își schimbă culoarea. E ca și cum cu o totul altă făptură se desprinde fulgerător și definitiv, obținînd, prin adaptare, o nouă identitate. Fenomenul se petrece și la oameni, nu în exterior sau nu primar în exterior, ci în alcătuirea lor psihică. Să luăm, de pildă, pe unchiul Mite, un prieten de al tatălui meu, șef de promoție al unui liceu din Oltenia, absolvent strălucit al universității; economist într-un minister, e păstrat și în 'epoca de aur'. Mi-aduc aminte de discuțiile la care asistam, cînd, în anii studenției sale, ne vizita. Citea foarte mult, învățase engleza și spaniola singur, cita din Sf. Ioan al Crucii și din Berdiaev, Coteau sau Thomas Mann.

L-am văzut după 20 de ani de la lăsarea cortinei de fier. Nu părera prea schimbat; desigur îmbătrînise, era mai rotund și mai greoi. Ochii nu-i mai sclipeau decît pentru un scurt moment, cînd se așeza oftînd adînc în fața televizorului. Devenise opac și banal, un burghez plicticos cu obiceiuri fixe. Toate încercările

mele de a ataca probleme actuale cu el au eșuat. Se înălțase destul de sus pe scara parvenirii ca să-i mai fie frică de un 'străin' - cred că nici nu mă anunțase unde trebuia; îmi închipui că nutrea o anumită simpatie pentru mine.

Ne-am hotărît să petrecem împreună cîteva zile de vacanță în Moldova. Eram un grup numeros. Într-o zi, pe la amiază, am ajuns la o minăstire, de hram. Slujba se făcea afară. Pe țapșanul verde, sute de oameni ascultau cuviincioși predica. Noi ne-am așezat pe iarbă mai departe, ca să nu stingherim. Dar unchiul Mite n-avea răbdare să stea jos. "Rămîneți voi aici, că vă spun eu ce vorbește popa." Pendula între noi și mulțimea credincioșilor. Vorbea tare: "Ce fac toți oamenii aceștia aici? Doar e zi de lucru." - "E hramul minăstirii." - "Cum adică - hram?" - "Hram, onomastica." - "Au venit să tragă chiulul." Pe urmă s-a dus să asculte crîmpeie din predică; ținea să ne informeze: "E vorba de Ioan Cutezătorul care a trăit în pustiu. A mîncat numai vegetale.... Auziți, a activat în Orientul Apropiat... Regele

lor, al ăstorlalți, avea o fată...", ca să se corecteze la următorul raport: "Nu era fata lui. Alta, o dansatoare..." Aproape în fuga mare, ne-a povestit finalul: "Auleo! I-au tăiat capul!" - "Cui, cui?" - întrebă un nepotel îngrozit. "Știi eu? Țstăuia. Lui Ioan. L-au pus pe o farfurie. Dar nu mîncă numai verdețuri, mai servea și lăcuste, am uitat să vă spun... Ce facem? Luăm masa la cantina lor?"

Nu se prefăcea. Schimbare culoarea. Nimic nu-l amintea pe unchiul Mite din trecut. Tembelismul său iremediabil m-a revoltat. L-am evitat. Dar au trecut alți 20 de ani 'peste șesuri', a trecut și Crăciunul 1989. L-am întîlnit la Văratec. Stătea pe o bancă, gustînd soarele blînd de toamnă, lîngă el un vraf de cărți. "Ce citești, unchiule?" - "Am descoperit la bibliotecă o carte de Nicu Steinhardt. L-ai cunoscut?" Ochii îi străluceau tinerește. "Știi că au fost mulți închiși?" Greșisem cînd l-am judecat. Unchiul Mite era tot atît de autentic ca acum douăzeci, ca acum patruzeci de ani.

Paul Miron



Umbre călătore pe butoaie

ÎN 1992, regizorul Victor Ioan Frunză și directorul adjunct al Teatrului Național din Tîrgu Mureș, actorul Vlad Rădescu, au creat "Trupa pe butoaie", o trupă a cărei propunere este teatrul popular, cu spectacole dinamice, bazate deopotrivă pe cuvînt, mișcare corporală și muzică, spectacole cu caracter itinerant, jucate în aer liber, oriunde în țară. Prima formulă a "Trupe pe butoaie" cuprindea cinci farse populare prelucrate de Jean Variot: "Nunta lui Pantalone", "Nebunia mării", "Nevasta cu trei pretendenți", "Iarba amăgirilor", "Cumnatul", farse jucate cu multă vervă de cîțiva dintre cei mai importanți actori ai teatrului din Tîrgu Mureș. A doua etapă a acestui proiect s-a desfășurat anul trecut în iulie, la Sinaia, unde, timp de trei săptămîni, s-a pregătit premiera operei bufe "Istoria comică a magului Faust", un spectacol în sine, extrem de rafinat, de unitar, fermecător prin simplitate, forță, prin disponibilitatea complexă a actorilor, în special a Mihaelei Rădescu și a foarte tînărului Balózs Attila, prin scenografia Adrianei Grand și muzica originală a Dorinei Crișan Rusu. Mărturisesc încă o dată, la aproape un an de zile distanță, că acest spectacol a fost o încîntare. Deși succesul a fost mare, deși "Trupa pe butoaie" a impus cu profesionalism reluarea tradiției teatrului stradal, "țintă" pe care o are din '90 încoace și "Masca" lui Mihai Mălaimare, așadar un fenomen cu oarecare rezonanță în mișcarea

UNITER - "Trupa pe butoaie" - Farse populare ambulante și parade: "Iarba amăgirilor", "Nevasta cu trei pretendenți", "Nebunia mării", "Istoria comică a magului Faust" (operă bufă). Texte stabilite de Jean Variot. Versiunea românească: Mihai Rădulescu. Direcția de scenă: Victor Ioan Frunză. Decorul și costumele: Adriana Grand; Muzica: Dorina Crișan Rusu. Distribuția: Ion Caramitru, Adrian Titieni, Balózs Attila, Mihaela Rădescu, Oana Ioachim, Adriana Băilescu, Dan Chiorean, Liviu Lucaci, Corneliu Victor Frimu, Tudor Chirilă, Elvira Deatcu, Valentin Ionescu și Vlad Rădescu. Spectacolul este itinerant și se desfășoară în aer liber.



PRIMA EDIȚIE a Concursului național de canto "Hariclea Hartulari Darclée" a transformat viața cotidiană a orașului Brăila, pentru cîteva zile (20-27 august), într-o sărbătoare a tuturor; focuri de artificii, fîntîni arteziene, mii de oameni așteptînd în stradă sosirea primadonei și apoi urmînd concertele pe ecrane TV instalate în fața teatrului, săli arhipline cu un public entuziast, premii, diplome, medalii, discursuri, bucurii și lacrimi, lansări de carte, autografe și flori - munți de flori - pentru Mariana Nicolesco - sufletul acestei serbări. Părea că ne-am întors în urmă cu un veac, cînd trăsurile divelor erau deshămate și trase de tinerii admiratori și în traul cu orizonturi limitate vraja operei inflama imaginațiile naive. Astăzi, într-o lume cinică și obosită, un asemenea entuziasm te face să te împaci cu viața. Bagheta magică care a declanșat această sărbătoare a fost gîndul Marianei Nicolesco și nu numai gîndul ci mai ales fapta, căci este incredibil ce comori de pasiune, energie, diplomație, muncă a dăruit înfăptuirii

teatrală românească, direcțiunea nou numită atunci la Tîrgu Mureș de ministerul de resort se face că nu aude, că nu vede și, la întoarcerea trupei dintr-un turneu de cîteva luni, hotărîște oprirea acestui proiect, interpretînd într-un mod original (inspirat, desigur, de aerul democrației originale în care trăim) zicala: "după faptă, și răsplată".

Vara aceasta, din lăudabila inițiativă a președintelui UNITER, Ion Caramitru, cu aprobarea Senatului acestei instituții, Trupa pe butoaie, cu aceiași Victor Ioan Frunză, direcția de scenă, Adriana Grand, scenografie și Dorina Crișan Rusu, muzica, renaște și devine unul dintre proiectele importante susținute de UNITER. Totul a fost început absolut de la zero, reconstruindu-se butoaiele, scena, refăcîndu-se costumele, cortinele pictate, regîndîndu-se, în cea mai mare parte, o nouă distribuție (în trupă au rămas Mihaela Rădescu, Balózs Attila, Vlad Rădescu, Corneliu Victor Frimu) care joacă acum trei dintre farse - "Iarba amăgirilor", "Nevasta cu trei pretendenți", "Nebunia mării" și opera bufă "Istoria comică a magului Faust". Este o continuare și totodată un început pentru "Trupa pe butoaie", început nu lipsit de probleme și chiar de ghinioane, care au marcat primele reprezentații din București, de la Terasa Teatrului Național (Jazz Club "Lăptăria Enache"), spațiu pus la dispoziție, cu generozitatea binecunoscută, de domnul Mihai Oroveanu (aceiași care a oferit sălile ARTEXPO pentru repetiții). Spectacolul pe care l-am văzut în 26 august s-a scuturat de cele mai multe dintre neajunsurile tehnice, izbutînd să capteze atenția extrem de numeroșilor spectatori. Această nouă formulă a "Trupe pe butoaie" pare mult mai elaborată, mai "artistică", optînd pentru o notă somptuoasă, ușor pretențioasă la care se adaptează în cele din urmă teatrul de tip stradal. Fondul rămîne fidel teatrului popular la trecerea dintre evul mediu și epoca modernă în care farsele nu urmăreau scopuri morale, educative. Scopul declarat al farselor era acela de a distra prin caricaturizarea unor situații concrete, reale, care devin astfel pretext pentru un spectacol. Forma pe care o îmbracă acum "Trupa pe butoaie" apelează la fast, la finisări și bi-

biliri care nu mai lasă loc libertății improvizatei. Virtuozități interpretative de data asta sînt mult mai controlate, mai tehnice și tehnizate. S-a preferat farmecului "popular" un farmec "artistic", parcă mai studiat. Anul trecut mă frapaseră forța și rigoarea simplității care marcau întreaga reprezentație, tușele, inovațiile, într-un cuvînt modernitatea nevrînd să treacă cu nici un pas în fața tradiției. Acum mi se pare că echilibrul acestui raport nu s-a mai dorit perfect. Victor Ioan Frunză realizează un spectacol baroc, caracteristica fundamentală a tuturor montărilor sale, în care strălucitoarele costume, efectele pirotehnice cu jocuri de artificii care luminează cerul, motocicletele Honda care zburdă nervos pe terasa Naționalului, (cred că trăsura sau mașina "ultimul răcnet" folosite, în funcție de împrejurări, anul trecut, erau mult mai vizibil explozate, pîrînd chiar o întimplare, ca și farsele în sine, că i-au tăiat calea lui Mephisto pentru un auto-stop pe ruta iad-pămînt), microfoanele portabile și sofisticate atașate actorilor, marea compoziție muzicale în canon aduc un soi de opulență care depășește, repet, ca formă, convenția teatrului popular de stradă. Este o explozie de mijloace care nu mai sînt auxiliare instrumente spectaculare. Ele devin acum la fel de importante ca oricare element din spectacol. Teatrul de bîlci se regăsește în special în limbajul colocvial folosit, plin de jargoane, franțuzisme, englezisme (stil "Chirița"), pleonasm care colorează textul și accentuează tușa grotescă. Costumele, cortina și fundalul pictate, cu influențe din Chagall, Carravaggio și mai ales din Ambroglio marchează metamorfozele succesive și comice ale personajelor în animale, sporînd grotescul și subtilizînd aluzia faunei și florei ca prezență iminentă și satirică (în special în "Iarba amăgirilor", farsă în care costumul vizualizează clar replicile din text, ducîndu-ne cu gîndul la savuroasele scene ale metamorfozelor din "Visul unei nopți de vară" a lui Shakespeare). Asocierile vizuale care se fac între cuvînt, gest, obiect sînt mult mai pregnante. Această suită de farse,

întîmplări comice și operă bufă este pusă sub semnul baghetei magice a lui Prospero (Ion Caramitru - un maestru magician), cel care, în fond, în prolog, și mai apoi în epilog, provoacă și oprește, face și desface un joc magic de dragul rîsului, al ludicului, al travestiului, un joc lăsat în voia lui de muzele invocate. Punctul forte al acestei noi distribuții este Adrian Titieni. Alegerea lui Victor Ioan Frunză este mai mult decît inspirată. Cu o mobilitate interpretativă extraordinară, cu o disponibilitate nuanțată spre toate registrele comicului în "Nebunia mării", creînd în profesorul Faust un personaj rotund, verosimil, puternic, Adrian Titieni (nu lipsit de voce într-o partitură solicitantă) este un remarcabil profesionist, asul din mîncă al acestui spectacol. Mihaela Rădescu și Balózs Attila, nu știu de ce parcă mai "cuminți" decît acum un an, parcă mai tehnici și mai puțin debordant inventivi, Tudor Chirilă ("bărbata", impozanta "Slujnică" - student ATF), cu o dezinvoltură bine motivată, un fel de "sare și piper" pe alocuri și Vlad Rădescu, calm și calculat în mișcări și relații formează un cvartet care îl secondează "bine temperat" pe Adrian Titieni, protagonistul de anul acesta al "Trupe pe butoaie". Oana Ioachim se apropie aici de o formulă scenică ce o prinde, mai bine decît altele. Deocamdată însă, o tatonează nu cu convingere și cam de la distanță. În rest... destui studenți sau proaspăt absolvenți care populează trupa fără un rost precis. Între ei și ceilalți apare o fisură, o discrepanță destul de vizibilă în spectacol. Aplauze îndelungi pentru mica orchestră condusă de compozitoarea Dorina Crișan Rusu.

Drum bun și lung, de astă dată, "Trupe pe butoaie" pe care o relansează în teatrul românesc cu mîna sigură UNITER-ul, anulînd o nedreptate și recuperînd un proiect! Sperăm ca rodajul să fie scurt și cît mai eficient.

Un oraș în sărbătoare

MUZICĂ

proiectului. Prezentă de dimineața pînă noaptea tîrziu în juriu, în repetițiile pentru propriul concert și pentru Gala laureatilor, atentă la cele mai mici amănunte organizatorice, cu o exigență adusă de pe alte meleaguri, Mariana Nicolesco a dovedit că este nu numai o mare artistă, dar și un foarte bun manager și un om generos. Este de ajuns să o fi văzut sînd o zi întregă în repetiția pentru Gala premianților, lucrînd cu ei, sfătuiînd, încurajînd, ca fiecare să fie cît mai bine pus în valoare.

Un juriu de elită format din: Mariana Nicolesco - președinte de onoare, David Ohanesian - președinte, Elisabeta Neculce-Cărțiș, Martha Kessler, Emilia Petrescu, Alexandru Fărcaș, Ionel Voineag, Corneliu Fănățeanu a decis în fața avalanșei de voci (peste 70 de candidați) dublarea numărului de premii.

Evident, fiecare ascultător și-a făcut un palmares personal, dar de puține ori am întîlnit o departajare mai echitabilă (mă refer la ceea ce am auzit în etapa a III-a, singura deschisă publicului) și, chiar dacă eu, pe lista mea, aș fi făcut unele permutări în interiorul premiilor, nu contest că pot exista și contraargumente.

Unii dintre premianți se recomandă și prin alte distincții obținute la diferite concursuri naționale ca "Gh.Dima", "I.Perlea", "M.Jora", "N. Bretan", căci nu ducem lipsă de concursuri, dar importanța acestuia a constat în numărul mare de candidați - deci posibilitatea unei selecții reale - și în premiile substanțiale care pot oferi unui tînăr cu mijloace modeste șansa de a participa, de exemplu, la un master-curs în străinătate.

Și acum despre premianți: Marele Premiu "Darclée-Vissi d'arte" - soprana Ana Camelia Ștefănescu, care a avut de curînd un debut remarcat pe scena Operei Naționale în Zerlina, și-a confirmat maleabilitatea stilistică în Donizetti și Meyerbeer (dicția franceză mai tre-

buie studiată), acuratețea cîntului, strălucirea vocii, muzicalitatea și finețea frazării. Oana Andra a impresionat prin tipul rar de voce - mezzosoprană de agilitate adecvat rolurilor rossiniene în primul rînd. Are un timbru catifelat, cald, o întindere foarte mare cu grave bogate și acute sonore; foarte controlată, urmărește cu inteligență linia dar pare încă preocupată de tehnică și nu destul de comunicarea emoțională.

Premiul I - basul Ion Țibrea, de la Cluj, este deja un artist experimentat, cu știința cîntului și a scenei, un mozartian rafinat. Soprana Irina Ionescu - are un glas învîlțitor, un timbru dulce, o vibrație intensă cuceritoare. Confruntată cu o foarte dificilă arie de Mozart, ea a stăpînit impecabil textul, realizîndu-l cu trăire autentică.

Și pentru că mai sus vorbeam despre palmaresul personal, să spun că eu aici aș fi operat permutarea amintită, adică o inversare între premiile I și Marele Premiu.

Premiul II - Șerban Cristian Băcilă de la Cluj, un tenor liric, cu timbru luminos, care mai are încă de lucrat. Și mai trebuie să învețe și ce înseamnă o ținută de scenă, începînd chiar cu corectitudinea îmbrăcăminții. În criza actuală de tenori, o voce curată condusă cu sensibilitate este binevenită. Baritonul Daniel Patacă - din Timișoara - e un cîntăreț de linie, cu frază frumos arcurată, cu dicție clară și muzicalitate educată.

Premiul III - un alt timișorean, baritonul Cristian Rudic, o voce amplă, sonoră, tipic verdiană; unele asprimi se vor remedia desigur prin studiu, dar nu repertoriul mozartian pare să-i fie teritoriul propice, cel puțin pînă cînd va stăpîni acest stil atât de pretențios. Soprana Mihaela Marcu este brăileancă și s-a bucurat de aplauzele suporterilor, meritate desigur pentru siguranța și agilitatea vocalizării; dar jocul de

scenă nu își avea absolut deloc rostul - în concert caracterul personajului poate fi schițat printr-un gest, o expresie, dar nu o întreagă regie.

Premiile speciale au relevat muzicalitatea aleasă și timbrul senin al Ecaterinei Lal, vocea de bas bine pozată și bogată în armonice a lui Dan Dumitrescu, și pe tenorul Daniel Trăilă cu timbru solar, acute limpezi (dar dicție foarte defectuoasă). Ca la orice concurs au existat și întîmplări nedorite, care au păgubit candidați valoroși: Melania Ghioaldă într-o frumoasă evoluție a fost blocată de un mic accident vocal, Luminița Săndulache, într-o execuție, impecabilă stilistic, a extrem de dificilei arii a Zerbinettei a părut suprasolicitată.

În centrul atenției a stat bineînțeles concertul extraordinar "Omagiul lui Darclée", cu un repertoriu ales din ariile preferate ale acesteia, susținut de Mariana Nicolesco acompaniată de Orchestra de Cameră Radio condusă de Ludovic Bacs. O dată mai mult, Mariana Nicolesco și-a demonstrat implicarea artistică profundă în marea tradiție italiană, dar și eleganța inimitabilă a fluenței frazei în opera franceză. Știința cîntului, experiența scenei, analiza adîncă a sensurilor muzicii, noblețea frazării, arta rostirii cuvîntului, stil și mai presus de toate puterea de a comunica încărcătura emoțională a unei trăiri ardente au impresionat pe orice ascultător, chiar novice în ale operei.

Succesul fără precedent al manifestării s-a datorat, cum spuneam, D-nei Nicolesco, dar și efortului neprecupețit al partenerilor de dialog: organizatorii brăileni - Prefectura, Primăria, Inspectoratul pentru cultură, Consiliile județean și municipal. Se justifică astfel pe deplin intenția ca ea să fie transformată în viitor într-un concurs internațional. Îl așteptăm cu interes.

Elena Zottoviceanu

Adrian Popescu și Vasile Igna tipăriți în Franța

EDITURA "Librairie Bleue" din Troyes, expansiune a revistei literare "Cahiers Bleus" condusă de către poetul Daniel Daguet, publică sub genericul "Poésie roumaine" piese antologice din lirica a doi autori așezate într-un singur volum, fiecare dintre cele două grupaje de versuri fiind tipărit invers în raport cu al doilea. Pentru a citi ambii autori, volumul se cere răsucit pe axa lui orizontală, întors pe dos, ori pe față, e totuna, căci nu are, de fapt, o față și un revers, ci doar două părți ce se prezintă, pe rând, lectorului când drept față, când drept revers. Această serie - în care volumul semnat de către Adrian Popescu, partea intitulată *Les Faubourgs du Ciel*, și Vasile Igna, *Le Jardin aveugle* este, dacă nu greșim, al șaptelea - continuă o mai veche străduință de a apropia publicul de limbă franceză de poezia românească. Străduință începută prin demersul lui Ion Pop, odată cu publicarea numărului special din "Lettres nouvelles" destinat literaturii noastre, sub îngrijirea domniei-sale. Și continuată de către Gérard Bayo, care face să apară în "Le Journal des Poètes" din Belgia un grupaj de lirică transilvăneană (Ioan Alexandru, Ion Pop și Adrian Popescu), pentru ca apoi versurile lui Gérard Bayo să fie transpuse în românește. Ștafeta o va prelua Daniel Daguet, tipărind în "Cahiers Bleus" poezie română contemporană din mai multe centre culturale interne, lansând seria pe care am menționat-o și în cadrul căreia s-au realizat volumele Ana Blandiana și Ion Pop, Horia Bădescu și Marin Sorescu, printre altele.

Așezarea inversă în carte a selecțiilor din operele celor doi poeți antologați produce un mod al citirii diferit de cel implicat în, sau de, situ-

area consecutivă, când prima parte este considerată superioară estetic celei de-a doua datorită poziției ocupate, dacă valorile sînt comparabile. Optînd însă pentru o carte dotată cu cîte un sens de lectură pentru fiecare dintre autorii ei, editura determină o lectură caracterizabilă drept structuralist lingvistică, o lectură în care primează raporturile de opoziție dintre operele antologate. Și dispar, se șterg, sînt neevidente trăsăturile comune ori cele care fac diferența dar fără a putea fi aranjate pe o grilă opozițională; deducem de aici că opțiunea pentru cuplurile de scriitori cuprinși într-un volum ține cont de posibilitatea citirii lor contrastive.

Un asemenea fel de prezentare se bucură de avantajul degajării, pentru publicul din alt spațiu cultural, a codului artistic supraindividual din aria în care acel public pătrunde, a codului poetic în cazul nostru, și nu numai. A degaja, elemente contrastive din operele a doi poeți, cuprinși ori nu în același volum, echivalează cu operația de desprindere a cîtorva dintre literele, dintre sunetele, figurat vorbind, ale alfabetului cultural românesc.

Concretizînd afirmațiile de mai sus, Vasile Igna este resimțit ca un poet al dezrădăcinării, al ruperii legăturilor dintre suflet și lucruri, dintre eul liric și lumea sa pentru că lipsește din textele sale afirmarea credinței în existența unui strat metafizic al vieții. Pe cînd Adrian Popescu apare cititorului drept poet al materiei, dat astfel însă ca urmare a faptului că el își rostuieste viața prin creștinism, iar materialitatea lumii i se oferă drept prag și poartă a transcendentului. În legătură cu modalitatea sa d a-și apropia prin scufundare în materie absolu-

tul, Adrian Popescu manifestă un simț acut al scurgerii timpului, coroborat însă cu intensă trăire a imediatității, a lui a fi acum. Iar versurile lui Vasile Igna produc impresia existenței într-un prezent indefinit și etern, a lipsei temporalității, la urma urmei, drept consecință, probabil, a suprimării orizontului metafizic, pentru că schimbarea înfățișărilor materiei nu creează, doar ea, timpul. Menționăm încă evidențierea contrastului dintre clasic și modern, datorată felului de așezare în carte a celor două antologii, Adrian Popescu profilîndu-se astfel ca scriitor clasic pentru că adoptă retorica jocului cu contradicțiile practicată în Renaștere de către "I fedeli d'amore". Din poemele semnate de către Vasile Igna se degajează, grație contextului din acest volum, impresia de subordonare la tehnicile retoricii existențialismului, așa cum s-au profilat ele în poezia românească a deceniului șapte.

Traducerea textelor lui Adrian Popescu a fost realizată, în ordinea din carte, de către Ion Pop, Tudor Ionescu, Mihai Zaharia, Claude Levenson, Dan Ion Nasta, Renata Georgescu, unele variante franceze fiind și adaptate, de Gérard Bayo. Dintre transunerile lui Tudor Ionescu, trei (*Colchiques d'automne*, *L'étourneau* și *Où*) se atribuie din greșeală lui Mihai Zaharia și una (*Les tuyaux*) lui Dan Ion Nasta. Întregul grupaj Vasile Igna aparține, ca translație, lui Emanoil Marcu; toate versiunile franceze formează o combinație între traducerea literală și cea literară, cu dominația primului tip, astfel încît nu avem diferențe vizibile între traducători.

Călin Manilici

Săptămînile culturii germane

ÎN CADRUL Săptămînilor Culturii Germane în România, la sfîrșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie 1995 vor avea loc la București, Cluj, Craiova, Iași, Sibiu și Timișoara peste 30 de spectacole susținute de ansambluri germane de muzică, teatru și balet, vor fi organizate trei expoziții mari, vizionări de filme documentare și filme germane de lung metraj mai recente. De asemenea, vor avea loc lecturi cu public ale unor autori germani cunoscuți (printre invitați se va număra și scriitorul de succes Wolfgang Hilbig). Programul mai cuprinde zece manifestări științifice, printre care și un Simpozion privind perspectivele cercetării fundamentale în țările Europei centrale și de est după schimbările ce au avut loc, organizat la Sinaia de Clubul Humboldt din România.

Săptămînile Culturii Germane vor fi deschise oficial la 29 septembrie 1995 de către Dr. Hans-Friedrich von Ploetz, secretar de stat în Ministerul Federal de Externe de la Bonn, cu un concert susținut la București de "Freiburger Barockorchester". Programul detaliat al diferitelor manifestări ale Săptămînii Culturii Germane va putea fi consultat în broșura-program, publicată de Ambasadă, începînd de la mijlocul lunii septembrie.

Czeslaw Milosz despre exil, limbaj și istorie

CZESLAW MILOSZ reprezintă al treilea premiu Nobel al literaturii poloneze (după Henrik Sienkiewicz - 1905 - și Wladyslaw Stanislaw Reymont - 1924). Viața sa constituie un simbol al adversităților pe care mulți intelectuali au fost nevoiți să le înfrunte în acest secol al agitării. S-a născut în 1911, a debutat ca scriitor în 1933 și a participat la rezistența clandestină împotriva ocupației germane în Polonia. La începutul anilor '50, în timp ce era atașat cultural la Paris, s-a decis, cum au făcut și mulți intelectuali români aflați în aceeași situație, să ia calea exilului. "Situația scriitorului exilat - crede Czeslaw Milosz într-un recent interviu publicat de revista spaniolă *El Urogallo* - s-a dramatizat excesiv; pentru milioane de oameni, istoria acestui secol a fost istoria exilului din cauza războaielor, dar apoi și din cauza dezvoltării căilor de comunicație, fapt care a determinat mulți oameni să-și părăsească locul natal în căutarea unor condiții de viață mai bune... Nu trebuie însă să părăsești țara natală pentru a fi un exilat. Pentru că exilul e o stare mentală, o experiență profundă a ființei umane, aceea de a nu fi cuprins în mod evident într-o structură culturală, aceea de a fi un purtător neînțeles al unei alte culturi într-o mare de tradiții și concepții diferite de a ta. În contextul maselor de muncitori care străbat Europa dintr-o țară în alta în căutare de

lucru, noi, scriitorii, ar trebui să fim mai modești și să ne gîndim că destinul nostru nu este un caz alături de special". La observația autorului interviului (Rene Vázquez Diaz - un spaniol exilat el însuși în Suedia) că totuși scriitorii sînt condamnați să-și cîștige existența exprimîndu-se într-o limbă străină, recunoaște că dificultățile scriitorului sînt de altă natură decît ale celorlalți exilați. Și nu numai la nivelul limbii. Czeslaw Milosz a trăit la începutul exilului său în Franța o experiență traumatizantă, din cauza atîtor intelectuali francezi care credeau în Stalin și care-l priveau pe Czeslaw Milosz - antistalinist convins - ca pe un leproș. Este ceea ce, într-un fel, i s-a întîmplat și lui Eugen Ionescu sau altor exilați români în capitala Franței. Așa încît Milosz a trebuit să recurgă la un al doilea exil, în California, de data aceasta. A predat literatura slavă la Berkeley University unde, în ciuda bunei primiri, a trăit o lungă și dureroasă perioadă de izolare: "Înainte de a te vedea obligat să alegi calea exilului, aveai cititori care îți așteptau în mod constant cuvintele, dar tăceai din cauza fricii. Cînd îți părăsești țara, ai libertatea să spui ce dorești, dar nu mai are cine să te asculte. /.../ Pe de altă parte, nu cred că este posibil să trăiești în exil și să continui să scrii despre destinul țării tale într-un mod realist. Întîmplările și amănuntele care pentru noi, de la distanță, pot părea relevante sau chiar

vitale, acolo, în patrie, s-ar putea să fie lipsite complet de interes și invers... (...) Există bineînțeles un fenomen care ne pîndește pe toți, nu numai pe exilați: poezia formalistă care se scaldă în propriile cuvinte sau ale celorlalți, dar eu am fost întotdeauna adversarul auto-delectării cu formule frumoase. Poemul devine banal sau sugestiv tocmai prin tensiunea care apare între cuvintele alese și aspectele realității pe care dorim să le captăm. Eu am avut succes tocmai pentru că am trăit atîția ani departe de Polonia, dar am fost prezent în literatura sa, pentru că limba a devenit patria mea".

Scriitorul din exil - după părerea lui Czeslaw Milosz - poate aduce în cultura țării de origine o perspectivă mai amplă, o distanțare care să poată ilumina anumite aspecte ale propriei istorii. Trîind în mijlocul altor popoare, poți descoperi trăsături de nebănuit ale propriului tău popor.

La întrebarea dacă Milosz crede că Istoria i-a dat dreptate, avînd în vedere prăbușirea Uniunii Sovietice și democratizarea Estului, răspunsul este semnificativ: "Literatura bună se naște din suferință și din înfrîngerile noastre, nu din presupusele victorii. Întotdeauna m-am comportat după cum mi-a dictat conștiința și mărturisesc că la vîrsta mea este foarte greu să crezi că cineva poate avea în toate dreptate. În Polonia, de exemplu, nu există sentimentul de bucurie pentru ceea ce s-a întîmplat.

(...) Nu simt nici eu mare entuziasm pentru capitalism, din aceleași motive pentru care m-am opus sistemului comunist, care aducea frica în sufletele oamenilor. Popoarele nu trebuie să trăiască terorizate de frică, or, capitalismul sălbatic naște teama; teama de a nu avea bani, de a nu putea oferi copiilor o educație decentă, de a nu putea achita nota de plată medicului". Sînt cîteva din motivele pentru care Milosz se arată admiratorul modelului suedez ca și al oricărui guvern care va ști să diminueze teama oamenilor în fața zilei de mîine.

Czeslaw Milosz se afla la data acordării interviului în Suedia pentru a participa la un Festival internațional de poezie și urma să plece în Italia unde tocmai primise un important premiu literar în valoare de 10 milioane de lire. Cînd în 1980 i s-a acordat premiul Nobel, *Literaturnaia gazeta* din Moscova scria că Milosz este un poet mediocru și că a primit premiul drept răsplată pentru "anticomunismul său recalci-trant". "Știu acum - spune Milosz - că Academia suedeză decise să-mi ofere premiul cu mult înainte ca evenimentele din Polonia să aibă loc. Dar nu vi se pare un mare noroc pentru omenire că Premiul Nobel îl acordă Academia Suedeză și nu *Literaturnaia gazeta*?"

Mariana Sipoș

Premii

◆ La Colocviul traducătorilor și editorilor de literatură română în limbi de circulație, care s-a încheiat recent la Sinaia, Uniunea scriitorilor din România a acordat trei premii valoroșilor traducători Roberto Cagno, Alain Paruit și Jon Milos, pentru numeroasele cărți din literatura noastră publicate în Italia, Franța și Suedia.

Dramaturgul-personaj

◆ *La dernière nuit de Tennessee Williams*, monodrama lui Frank Bertrand, a fost jucată cu mare succes la Paris. Scriitorul (care s-a sinucis în 1983), devenit personaj își face un examen critic al vieții, amintește de succesul cu *Un tramvai numit dorință* și de vizita pe care a făcut-o în Cuba la invitația lui Fidel Castro, evocă eșecurile artistice din ultimii săi ani de viață.

Succes...

◆ Scriitorul brazilian Paulo Coelho (în imagine) se află în topul celor mai bune vânzări din librăriile franceze nu cu una, ci cu două cărți - *Alchimistul* (Ed. Anne Carrière), despre care



am mai scris în aceste pagini, și *La apa riului Piedra, acolo șezui și plinsei* (apărută tot la Anne Carrière) - un roman a cărui temă centrală e descoperirea feței feminine a lui Dumnezeu.

O viață în scrisori



◆ Filosoful Vladimir Jankelevitch (1903-1985) i-a scris, începând din 1923, 137 de scrisori, ce acoperă mai mult de o jumătate de secol, colegului său de la Școala Normală, Louis Beau-duc. Publicate acum la Ed. Liana Levi, în volumul *O viață în scrisori* (ediție stabilită, prefațată și adnotată de Françoise Schwab), ele oferă un portret complex al autorului *Tratatului de virtuți*, cu multe amănunte biografice semnificative. Cele mai emoționante sînt scrisorile din timpul războiului cînd, deși rănit la Mantes ca soldat francez, Jankelevitch suferă consecințele legilor rasiale promulgate de Vichy și e nevoit să se ascundă, cu acte false, la Toulouse. În septembrie 1944 el îi scrie prietenului său:

"Am părăsit subterana pentru viața la lumina zilei și încă nu-mi cred ochilor și urechilor. Nu mai știu să merg în văzul lumii. Mi-am pierdut pînă și obișnuința propriului nume". Mare meloman (scrierile sale despre muzică le concurează pe cele filosofice), el însuși un bun pianist, Vladimir n-a mai vrut să cînte după război muzică germană și a renunțat să mai citească autori nemți, chiar și pe Shelling, căruia îi consacrase teza sa de doctorat. Cît despre viața sa intimă - misogin în prima tinerețe, se însoară în 1932 cu o cehoaică "specialistă în foxtrot și tango", de care divorțează un an mai tîrziu, iar în 1947 se recăsătorește la Alger cu Lucienne, de care va fi nedespărțit pînă la moarte.

Din nou Farinelli

◆ Celebrul castrat Farinelli este eroul în același timp al unui film de mare montare, al unui roman de Gérard Corbiau - care face variațiuni pe tema biografiei sale - și al unei monografii științifice semnate de Patrick Barbier, reputat cercetător al muzicii secolului al XVIII-lea. Întemeiată pe o documentare inedită foarte bogată, aceasta din urmă creionează o imagine nouă a celui ce a fost un artist cu o personalitate complexă.

Departamentul Creație & DTP

al Companiei EXPRESIV pune la dispoziție următoarele servicii:

- | | | |
|--|---|--------------------|
| - tehnoredactare computerizată (ziare, reviste, cărți); | În cadrul departamentului se pot realiza: | |
| - creație grafică; | - afișe; | - postere; |
| - prelucrări imagine; | - pliante; | - fluturași; |
| - scanări alb-negru și color (reflective și transparente); | - tipizate; | - autocolante; |
| - descompunere culori. | - etichete; | - ambalaje; |
| | - calendare; | - mape; |
| | - agende; | - foi cu antet; |
| | - legitimații; | - cărți de vizită. |

Calitatea și rapiditatea execuției sunt garantate de echipamente Macintosh Power PC, Pentium, Umax Power Look, QMS, Epson.

Relații la tel.: 650.56.73; 650.25.92; 659.75.91; fax: 312.43.16, sau la sediul firmei EXPRESIV S.R.L., Bdul Al. I. Cuza 22, sector 1, București

Anuar de cultură armeană

DE PĂ o întrerupere de 52 de ani, la București a reapărut *Ani*, anuarul de cultură armeană, creat cu șase decenii în urmă prin osârda cărturarului de renume care a fost istoricul și orientalistul H.Dj. Siruni (1890-1973), vrednic și apreciat discipol al savantului Nicolae Iorga. Acesta considera în 1935 că prof. Siruni "vrea să deie o revistă de caracter enciclopedic în care toate rațiunile vieții armenesti să fie reprezentate și de aceea s-a îndreptat la toți acei pe care-i știe că poartă interes armenilor: vom avea astfel un adevărat manual de armenologie, ale cărui foloase vor fi fără îndoială mari." Într-adevăr, vreme de opt ani (1935-1943), *Ani* a făcut cunoscut publicului cititor de limba română aportul poporului armean la civilizația omenirii, strădaniile sale în domeniul culturii și științei, scoțând la lumină toate acele date menite să lămurească prezența armenilor în istoria poporului român.

Uniunea Armenilor din România a avut lăudabila inițiativă, prin intermediul redactorilor revistei "Ararat", de a edita nr.1 din vol.I al seriei noi a anuarului *Ani*, oferind cititorilor un sumar bogat. Așa cum era și firesc, la început, dr.doc. M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și publicistul Arșavir Aterian aduc un omagiu personalității prof.Siruni. O serie de articole evocă personalități din cultura română și ale minorității armenice de la noi (M. Eminescu, N. Iorga, Gr. Trancu-Iași, Garabet Ibrăileanu), dar

și momente importante din istoria armenilor din Moldova și Transilvania.

Un capitol deosebit de bogat, "Armenii în cultura lor", are ca subiecte Universitatea de la Gladzor (1282), contribuțiile armenice la prima "Renaștere" bizantină din sec.IX, Armenia ca legăn al "covoarelor persane", irepetabilele elemente de artă decorativă armeană regăsite în arhitectura românească, precum și deslușirea unor ornamente-ideograme din vechile manuscrise armenice comune cu elemente din folclorul românesc.

Ultimul capitol al nr.1 se intitulază "Scurtă istorie și nevoia de adevăr" și cuprinde un eseu obiectiv despre zbuciumata soartă a aceluia străvechi ținut armenesc care de șase ani a intrat în conștiința publică mondială prin "conflictul din Karabaghul de Munte", precum și câteva "Instantanee armenice", semnate de Eugen Preda și Alexandr Belevski ce au știut să sesizeze în sufletul armenilor "conștiința tragismului unei istorii prea adesea nedrepte cu acest popor", dar și "dorința de a depăși acest complex al unei istorii martirizate".

Volumul este bogat ilustrat cu reproduceri după capodopere ale artei și arhitecturii armenice, iar coperta aparține graficienei Aida Tașgian-Filipovici. (Madeleine Karacașian)

ANI

Anuar de cultură armeană



Taraful Haiducilor

◆ "Taraful Haiducilor" din Clejani (sat de lăutari țigani cu veche tradiție) după ce s-a lansat pe scenele franceze cu mare succes, a înregistrat și al doilea album CD la firma Cromworld/Colombia. "Le Monde de la Musique" îl cotează cu mențiunea "Choc" adică excepțional, subliniind dinamismul și pitorescul prezentării. Dar repertoriul eterogen în care se amestecă autenticul cu făcătura, îl face pe comentator să se întrebe ce se va întimpla atunci cînd din formație vor dispărea bătrînii care mai zăgăzuiesc elanurile "universaliste" ale celorlalți membri ai formației și păstrează "cadru memoriei".

Costume

◆ Pînă la sfîrșitul lui septembrie este deschisă la Paris, la Opera Garnier, expoziția intitulată: *L'Opéra - coté costume*, care înfățișează o istorie a costumului teatral, de-a lungul a trei secole. Selecția s-a efectuat în baza a 70.000 de costume aflate în depozite. Sînt de asemenea prezentate desene, proiecte și machete. Expoziția este considerată un spectacol de operă excepțional, regizat de Alain Germain.

Festival Fauré

◆ Saint-Lizier, un mic orașel de munte din Pirinei, și-a cucerit faima prin catedrala cu fresce din sec. XI și prin festivalul muzical care atrage în iulie și august melomani din toată lumea. Anul acesta, conducerea festivalului (ce a fost consacrat lui Fauré, la 150 de ani de la naștere) a fost încredințată pianistului american David Lively (în imagine), care a invitat atît tineri interpreți, selecționați de el, cît și mari nume ca Argerich, Badura-Skoda sau Istomin.



Morala se vinde bine



◆ André Comte-Sponville (în imagine) a publicat la Ed. PUF un *Mic tratat asupra marilor virtuți* care s-a vîndut în această vară în peste

70.000 de exemplare, surprinzător pentru un manual de morală aplicată. E adevărat că tînrul și simpaticul moralist mustăcios și-a scris cartea, după cum mărturisește, "pentru marea public" și că lumea îl cunoaște din dese sale apariții la televiziune, dar ca o asemenea carte plină de citate din autori clasici să concureze în topurile vacanței românele polițiste și de amor, e o surpriză.

Magie antică

◆ Egiptenii din Antichitate aveau o relație misterioasă cu lumea divină și cu astrele și-și notau pe papyrusuri tainele ritualurilor magice. Cîteva din aceste papyrusuri au ajuns pînă la noi, iar unul, păstrat la

Biblioteca națională a Franței, a fost recent tradus și editat în colecția "Le Belles Lettres", sub titlul *Manual de magie egipteană*. Între altele, cartea conține tot soiul de rețete bizare pentru farmece de dragoste.

Revista revistelor

"Realitatea unei situații"

Cîțiva cenaclști maturi, "cadre didactice" cu vechime se poate bănuși, tipăresc, lunar, începînd din luna mai, o "revistă de literatură, informare și divertisment" - *AMURG SENTIMENTAL*, titlu ce-i definește cum nu se poate mai bine (grupul se întrunește periodic și într-un cenaclu cu același nume, la Casa Corpului Didactic). În adresa pe care ne-au trimis-o împreună cu cele 5 numere apărute pînă acum, se menționează că "eforturile sînt mari pentru a atinge oarecum, valoric vorbind, cerințele unor profesioniști". Cu părere de rău trebuie să spunem că, în ciuda lăudabilelor eforturi, publicația e încă departe de cerințele unor profesioniști, singurele nume din revistă care rezistă unei priviri critice fiind Mihai Floarea și Octav Păun. Directorul publicației, Ion Machidon, scrie în editorialul inaugural: "*Amurg sentimental* se dorește o publicație de literatură și artă, care să adune în paginile sale atât creații ale scriitorilor consacrați, cât și încercări - mai mult sau mai puțin promițătoare - ale acelora care, doritori a începe un urcuș lor încă atât de necunoscut, vor bate în poarta inimii noastre și ne vor solicita găzduirea. Este un ideal de care noi nădăjduim că, ajutați de cititorii prieteni, ni vom apropia tot mai mult. Cu fiecare număr scos de sub teasc. Vom încuraja cât ne va sta în putință pe scriitorii tineri care vor fi respinși de alte publicații din cauze lipsite de orice legătură cu talentul și opera propriu-zisă." ♦ Pînă să bată respinșii altora la poarta inimii sale, Ion Machidon își rezervă în fiecare număr partea leului, dînd la tipar producții proprii în toate genurile. Iată "valoric vorbind", cum scrie dînsul poezie: "Ruga mea aceasta este și îndemnul meu la fel / Tu, române, frate, ține-ți fruntea cât mai sus / Și te bucură de tine, de norodul tău viteaz / Prețutîndeni în Cetate, ram de Tricolor". Puțin mai încolo, în același număr, ocupă două pagini cu "poeme în proză", însoțite de o notă care zice: "Aceste poeme în proză reprezintă prin conținutul lor o carte ce-am intitulat-o *Rochii de mireasă*. Ele au fost scrise în anul 1982, grație unei munci asidue, dar și dintr-un sentiment de iubire neînțeleasă vreodată de femeia curată." Femeia curată trebuie să fi fost tare grea de cap dacă nu a înțeles ce-i spusese Ion Machidon în "poemul în proză" nr. 20: "Să nu rozești că ți-am scris aceste rînduri. Ele reflectă realitatea unei situații. Nu-i așa că mă înțelegi?" și nr. 22: "Tu de unde vii? Care e numele tău? E primăvară de-acum iar singele nost' va înflori din abundența săruturilor sub bolta-albastră a focului de stele". De la număr la număr, paginile ocupate de grafoma-

nia directorului cresc - proză scurtă, o piesă dramatică în 3 acte, jurnal intim din '83, în care-și notează pentru posteritate ce "a servit" la mese și cum e vremea, dar și cum îi merge cu "munca de creație"; "30 decembrie. La început am scris pentru serrat, fără să mă gândesc că voi publica vreodată. Orice poezie mai întâi o născocesc în minte apoi noaptea, când toți ai mei dormeau ieșeam din așternut afară și o notam la lumina lunii... Am am sute de poezii scrise și zeci de poezii publicate. Numai anul acesta sunt laureatul a șapte concursuri literare. Am învins multe greutăți ale vieții. Ce am să fac de-acum? Voi scrie. Voi scrie cu mai multă dragoste și osteneală. Vreau ca după moartea mea să las omenirii o operă vastă. Mii de poezii. Romane. Piese de teatru. Din păcate mai sunt și eșecuri. Lumea literară, ca de altfel viața în general se bizuie pe găști. Eu sunt indiferent de ele. Să fii neutru cred că e lucrul cel mai bun. Multă lume mă cunoaște. Îmi cunoaște poeziile. Sunt apreciate." Mult mai trebuie să le lipsească onora "Cîntarea României"! ♦ În afară de "literatură originală" de acest fel, o mare parte din "Amurg" e ocupată de "comentariile literare" ale redactorului șef Marcel Crihană la opere din programa școlară, pentru a veni astfel în ajutorul elevilor ce se pregătesc pentru examene. Modelele de analiză ale profesorului sînt un exemplu de plafonare didactică și de poncife repetate pînă la saturație de generații de totilari. Cînd încearcă să iasă din clișeele dascălești "clasice", Marcel Crihană emite contribuții originale de tipul: "În timpul toamnei - și mai ales al iernii - când «plugul doarme pe roțile» oamenii de la țară se abandonează literaturii și artei, se adună, adică, pe la casele unora și ale altora și-și spun povești și ghicitori, recită și cântă, trăiesc, cum s-ar zice, în lumea minunată, păstrătoare de speranță și oblunduită de Cer, a ficțiunii și credinței" (Comentariu la *Plugarii* de Goga) sau: Prepețița-mamă este surprinsă în timpul unei bune părți dintr-un an - mai exact, al răstimpului dintre primăvară și toamnă - cu toate bucuriile și necazurile proprii respectivei specii animale: ouatul, cloctul și creșterea puilor. [...] În altă zi, apare un vînatör cu cămele lui. Prin procedul *monologului interior* - pe care scriitorul îl folosește în întreaga narațiune, vorbind tot timpul *din punctul de vedere al prepețiței*, ni se face cunoscută toată neliniștea care cuprinde sufletul bietei făpturi înaripate: dacă puilul va *recidiva din nou* (s.n.) o va păți rău de tot, ba încă s-ar putea s-o pătească și ceilalți frațiori ai lui, nevinovați de «nonconformismul» «lui nenea»" (*Puilul de Brătescu-Voinesti*). Ne oprim aici, deși exemple ar mai fi destule. Același Marcel Crihană, în editorialul numărului 5, cu o gramatică defectă rău pentru un profesor de română, scrie: "După ce am luat la cunoștință de lucrări de cea mai netăgăduită referință semnate de străinii Georg Lukács, Hermann István și Abraham Moles sau de compatrioții noștri Gavril Maté și Ștefan Cazimir, am înțeles mai bine ce e *kitschul*. În esență, trebuie reținut, credem, că este vorba de un deficit serios de calitate sau, altfel zis, de o lipsă cvasi-totală a valorii, de nonvaloare. [...] În ceea ce ne privește, am început lucrul la această revistă fără orgoliul de a ne măsura cu alții, cu alte reviste adică, de pildă cu *România literară*, *Lucașfărușul*, *Adevărul literar și artistic*, *Viața românească* ș.a., ci doar cu gândul de a ne face întrucîtva folositori semenilor noștri pe calea - pe care nu ne credem în nici un fel singulari - a scrisului literar. Ne temem de kitsch - o recunoaștem, iată, deschis -, înainte de toate pentru că puțini dintre colaboratorii noștri - cu încercări de poezie, proză, critică literară etc. - sunt familiarizați în suficientă măsură fie și numai cu strictul necesar în materie de artă a cuvîntului". Reprimîndu-ne o anume înduioșare (nu ne îndoiim că acești oameni fără "strictul necesar" iubesc sincer literatura, sau, mă rog, ceea ce înțeleg ei prin literatură) am vrea să spunem că nu ajunge să te temi de kitsch, ci trebuie să știi, să înveți să-l recunoști, altfel, de ce ți-e frică, nu scapi. Nu ajunge să declari apăsat: "noi ne temem cum nu se mai poate de kitsch" și să adaugi: "Socotim că ceea ce

"Ați dat vreun ban pentru a-l ajuta pe Mircea Nedelciu?"

N-AȘ FI CREZUT în ruptul capului, cînd au apărut în presă primele apeluri pentru ajutorarea lui Mircea Nedelciu, că într-o țară întreagă nu se vor găsi banii trebuitori pentru operația lui. În lei, suma pare considerabilă, dar în dolari ea e departe de a fi un capăt de țară. Din cele 160 de milioane de lei cît costă operația lui Mircea Nedelciu nu s-a strîns pînă acum decît aproape o treime. Și asta pentru salvarea vieții unui scriitor care e o valoare națională indiscutabilă.

Dacă în '90, cînd s-a dus pentru prima oară în Franța, la tratament Mircea Nedelciu ar fi acceptat oferta de a rămîne acolo ca profesor universitar, azi n-ar mai fi fost nevoie de această subscripție publică. Fiindcă și-ar fi plătit asigurările sociale acolo și, așa cum i s-a spus, cheltuielile cu boala sa n-ar mai fi fost o problemă. Să spun că Nedelciu a făcut o greșală întorcîndu-se la el în țară? Să spun că ar fi trebuit să renunțe la tot ce a încercat să facă la el acasă din '90 încoace, refuzînd să adopte psihologia de om bolnav? Să spun că era de preferat să devină universitar român în Franța, punîndu-se la adăpost de serviciile bolii sale, decît să rămînă scriitor român în România?

Nedelciu n-ar mai fi fost Nedelciu dacă ar fi renunțat la proiectele sale și dacă ar fi preferat siguranța din Franța tuturor bătailor de cap pe care le-a avut în București de cînd se știe. Acest bărbat de o extraordinară tenacitate are ghinionul că nu se poate simți acasă decît aici. El suferă cînd nu poate da o fugă la casa părintească din Fundulea să-și vadă petecul de vie, să se trezească la cinci dimineață ca să aibă spor la treabă, în curte, iar după ce-și termină treaba să discute cu vecinii despre cele ce se mai întîmplă în comună. Cine nu l-a văzut pe Nedelciu la Fundulea nu poate înțelege de ce a riscat el să se

întoarce în țară. Al doilea ghinion al lui Nedelciu e că are o psihologie de învingător, ceea ce pentru un scriitor român e un handicap. Să fi fost un pleșcar al bugetului, un vînatör de funcții cu spinarea moale, azi ar fi fost "sponsorizat" de vreo bancă, ori ar fi fost gratificat fără întîrziere de vreunul dintre miliardarii lumii noi. Invidiat de mulți colegi de breaslă fiindcă a înființat Euromedia, contestat de alții pentru că e unul dintre inițiatorii ASPRO, Nedelciu e vinovat, de fapt, fiindcă vrea să facă ceva aici. Cînd gîndește un proiect, nu se mulțumește să-l viseze, ci își pune toată energia la bătaie ca să-l vadă realizat. Din pricină că nu e un specialist în tîmțieri, n-are prieteni în așa-zisa lume mare a României de azi, la fel cum n-a avut nici pînă în '89.

Nu fac aici o pledoarie pentru Nedelciu, fiindcă am băgat de seamă că pledoariile și apelurile nu folosesc la mai nimic cînd e vorba de un scriitor român de mare valoare.

Îi acuz de o nepăsare de neiertat pe toți miliardarii care au rămas insensibili la apelurile apărute în presă și la t.v. pentru a cotribui la salvarea vieții unui mare scriitor român.

Acuz de nepăsare băncile din România fiindcă nu cadidicesc să investească în puterea creatoare dovedită a instituției de valoare națională care se cheamă Mircea Nedelciu.

Îi acuz și îi previn că dacă Mircea Nedelciu nu va fi ajutat la timp nu numai scriitorii ci și cea mai mare parte a zriaștilor din această țară nu-i vor ierta.

Propun, pe această cale, tuturor colegilor mei din mass-media o anchetă cu o singură întrebare: "Ați dat vreun ban pentru a-l ajuta pe Mircea Nedelciu?"

Cristian Teodorescu

am publicat pînă acum, în cele 4 numere de revistă pe care le-am scos, îndreptățește o apreciere în general pozitivă. Ca tuturor intelectualilor de bună credință din țara aceasta, ne repugnă și nouă - cât se poate de mult - impostura și veleitarismul.", cînd paginile "Amurgului sentimental" sînt pline de amatorisme și sentimentalisme și pășunisme și didacticisme și...

Noi nu facem liste negre

După toate prostiile pe care le-a debitat pe seama lui Paul Goma în *Suplimentul literar* al *Adevărului*, firesc ar fi fost ca scriitorul Cristian Tudor Popescu să-și dea seama că replica lui Laszlo Alexandru, din revista noastră, e menită să-i reamintescă de condiția lui de scriitor. Din păcate, CTPopescu își imaginează că noi facem liste negre, considerîndu-ne niște mardeiași care aplicăm pedepse violente cui este de altă părere decît noi. Să nu-și facă griji CTP; nu-i vom trimite bătauși la poartă, cum poate își închipuie luîndu-ne pe noi drept ceea ce nu sîntem și crezîndu-se pe el un scriitor care nu poate fi ignorat. Să fim serioși. Ca scriitor, CTP mai are de scris pentru a-i da atenție, ca om de direcție literară este cel puțin deconcertant, iar ca ziarist, el face impresia unui personaj măcinat de complexe, care încearcă să provoace cutremure în lumea culturii, ca să-și găsească și el un loc, în acest fel. Sîntem de acord cu el atunci cînd are dreptate cum am și scris, de mai multe ori, în această pagină pe vremea cînd era a douăzeci și patra a revistei noastre. Că pe CTP l-o fi iritînd faptul că Paul Goma exagerază pînă peste poate cu anume pamflete ale sale e una. Dar ca să-l acuze pe acest om care și-a riscat viața în numele convingerilor sale că s-a vîndut lui Ceaușescu și Securității, CTP ar fi trebuit mai întîi să facă o minimă analiză articolelor publicate de Paul Goma în presa de la noi, după '90 încoace. Goma are psihologie de om care și azi e chinat de coșmarurile prin care a trecut ca deținut politic și, mai tîrziu, ca

om anchetat de Securitate. Tot ceea ce scrie el azi e reproșul omului chinuit în perioada comunismului. Temperament profund demonstrativ, Goma n-a tăcut în perioada cînd protestul individual părea o formă a eșecului. N-a tăcut, dar nici n-a izbutit să devină un lider de opinie. Dacă l-ar fi chemat Ursu și ar fi fost inginer, probabil că ar fi fost omorît în bătaie. Ceea ce l-a salvat a fost notorietatea lui de scriitor. Dar și faptul că în străinătate existau voci care ar fi acuzat regimul de crimă. Tot ceea ce scrie Goma azi provine dintr-un mesianism contrariat la vremea cînd el se aștepta să aibă emuli în țară. Complexul său mesianic e cel care-l îndeamnă să se răjoiască la toți cei pe care i-a putut lua drept eventualii săi discipoli pe vremea cînd era anchetat de Securitate. Dacă s-ar fi vîndut Securității, Paul Goma ar fi avut un discurs mult mai disciplinat decît are acum. Or, el atacă tot și pe toți. I se poate reproșa că amestecă lucrurile și că provoacă, prin acuzațiile sale nediferențiate, confuzii în lumea culturii. Nici măcar asta nu se mai poate spune, azi, despre el. După experiența de singurătate prin care a trecut, înainte de a i se da pașaport pentru străinătate, Goma n-a mai izbutit să iasă din carapacea de om singur. Cu un minim de putere analitică în asemenea chestiuni, CTP nu s-ar fi grăbit să-l proclame pe Goma omul Securității și stipendiatul regimului Ceaușescu. Paul Goma nu e decît un om chinat care încearcă să scape de coșmarurile sale. El și-a trăit mesianismul fie în pușcărie fie în timpul anchetelor la care l-a supus Securitatea. Iar în '68, cînd s-a înscris în PCR și-a închipuit că face asta în calitate de salvator al României, nu din calcule oportuniste. Agresivitatea lui de azi nu e a unui stipendiat de Securitate, ci a omului care nu și-a vindecat rănile căpătate odioasă. Chiar dacă azi Paul Goma poate părea enervant, cu toate acuzațiile pe care le aruncă, fără să le justifice și greșînd de multe ori, el rămîne o victimă. Să-l faci de doi bani pe Goma e simplu, dar pentru asta îți trebuie fie o minte strîmtă, fie o indisponibilitate de slugă care sare la comandă împotriva cui se nimerește.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundației "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draço print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 500 lei